

Spominska slovesnost na Poljani pri Prevaljah (Foto: Aljaž Verhovnik)

AKTUALNO 77. obletnica zadnjih bojev v drugi svetovni vojni

Mednarodni poziv k svobodi in miru na Poljani

Letošnjo slovesnost ob 77. obletnici zadnjih bojev druge svetovne vojne na Poljani pri Prevaljah, ki je potekala 14. maja, si bomo zapomnili po udarnem govoru predsednika slovenske borčevske organizacije Marijana Križmana, vsebinsko bogatemu kulturnem programu in množični, tudi mednarodni udeležbi.

»Tu na Poljani, na prizorišču zadnje bitke, se je pisala prelomna zgodovina, ko je razpuščena kolaborantska vojska ali bolje rečeno banda izdajalcev skupaj s svojimi zaščitniki Nemci po 9. maju 1945 nadaljevala bratomorno vojno in bežala pred zasluženo kaznijo. Predati so se, kot že rečeno, želeli Angležem. Seveda, saj niso ubijali in požigali po Angliji, to so počeli tu doma, svojemu narodu! Seveda je bil strah pred partizani, pred svobodo in roko pravice, zelo velik in imeli so močne razloge za histerično upiranje in beg v Avstrijo. A kaj

malu se je pokazalo, da narodnih izdajalcev nihče ne mara, še več, vrnjeni so bili tja, od koder so bežali in kjer so jih poznali,« je med drugim dejal Križman.

Na Poljani so bile navzoče delegacije s predsedniki borčevskih in protifašističnih organizacij iz republik nekdanje skupne države na čelu. Predsedniki so na slovesnosti skupaj položili venec k spomeniku *Svobodi in miru* ter s tem dejanjem simbolično potrdili, da so se borci iz vseh predelov nekdanje Jugoslavije tudi v sklepnih bojih na Koroškem skupaj borili in umirali za svobodo. Njihovo skupno sporočilo je bilo osredotočeno na prizadevanja za mir, medsebojno sodelovanje med narodi in državami ter tudi na prizadevanje za miroljubno razreševanje še tako velikih problemov. **Gre za skupni poziv k svobodi in miru**, kar sporoča tudi osrednji spomenik na Poljani.

Z udeležbo so predsedniki potrdili skupno zgodovinsko dediščino in pridobitve narodnoosvobodilnega boja za vse narode nekdanje Jugoslavije. Slovesnosti na Poljani se je udeležila tudi delegacija Zveze koroških partizanov na čelu s predsednikom Milanom Wuttejem, prisotne pa so bile tudi delegacije Koordinacije domoljubnih in veteranskih organizacij Slovenije.

Vsebinsko bogat kulturni program z rdečo nitjo praznovanja stote obletnice rojstva partizanskega pesnika Kajuha so pripravili domača recitatorja Sašo Potočnik in Žiga Kristijan Žigon, duet Anita in Suzana s pesmijo Počiva jezero v tihoti ter Pihalni orkester Prevalje. Vrhunec kulturnega programa je bil nastop Tržaškega partizanskega pevskega zbora Pinko Tomazič, ki je zbrano množico resnično navdušil z izborom tako slovenskih kakor tudi jugoslovanskih

domoljubnih, ponarodelih in partizanskih pesmi. Da je bila letošnja slovesnost ob 77. obletnici zadnjih bojev druge svetovne vojne na Poljani resnično slovesna, pričča tudi dejstvo, da je bilo poleg gardistov Slovenske vojske prisotnih skoraj sedemdeset praporov iz različnih predelov Slovenije.

Delovno srečanje SUBNOR-jev se je v okviru obiska slovesnosti na Poljani začelo že dan prej na Ravnah na Koroškem. Poleg gostitelja, slovenskega predsednika Zveze združenj borcev za vrednote NOB Marijana Križmana, so na njem sodelovali še predsednik Zveze borcev in antifašistov Hrvaške Franjo Habulin, predsednik Zveze borcev NOB Srbije Vidosav Kovačević, predsednik Zveze borcev NOB Bosne in Hercegovine Sead Đulić ter predsednik Zveze borcev NOB Črne gore Zuvdija Hodžić.

Aljaž Verhovnik

UVODNIK

»Arbeit macht frei«

Jani Alič,
član predsedstva
ZZB NOB Slovenije

V Mariboru so 24. maja pripravili mednarodno znanstveno srečanje »Vsako leto eno ime: Roman Erich Petsche« in okroglo mizo Blok 17, ki sta jo organizirala Center judovske kulturne dediščine Sinagoga Maribor in Muzej novejšje zgodovine Slovenije.

V Zvezi borcev za vrednote NOB Slovenije smo bili presenečeni, da so pri organizaciji okrogle mize o načrtovani razstavi v Bloku 17, ki bo spominjala na slovenske taboriščnice in taboriščnike v nekdanjem taborišču v Auschwitzu, prezrli prav Zvezo borcev in še posebno taboriščni odbor Auschwitz, ki obstaja že več kot 50 let. V njem so še danes žive priče dogajanja v enem najhujših nemških koncentracijskih taborišč. ZZB NOB Slovenije več kot 15 let vsako leto ob mednarodnem dnevu spomina na holokavst z lastnimi sredstvi organizira osrednjo, vedno izjemno obiskano, slovensko proslavo.

Po podatkih Inštituta za novejšjo zgodovino je v Auschwitzu umrlo več kot 1700 Slovencev in Slovencek, v vseh nemških taboriščih pa skoraj 8000 od več kot 21.000 deportiranih; v Auschwitzu so umrli tudi 430 slovenskih Judov od 481 poslanih v taborišče ter vsi Romi, ki so bili deportirani s slovenskega ozemlja. Ocene o tem, koliko je bilo vseh žrtev v vseh letih delovanja koncentracijskega taborišča v Auschwitzu (od 20. aprila 1940 do 17. januarja 1945), se razlikujejo in verjetno ne bo nikoli dokončnega odgovora. Ob prihodu vojakov Rdeče armade 27. januarja 1945 je bilo v matičnem taborišču, Birkenauu in podružnicah 7600 jetnikov in jetnic.

Jugoslavija je v Auschwitzu že imela svoj razstavni paviljon. Z razpadom skupne države Jugoslavije je »propadla« tudi razstava. Dogovarjanja o ponovni vzpostavitvi so stekla pred več kot desetimi leti. Slovenska koordinatorka za vsebine je bila dr. Kaja Širok, nekdanja direktorica Muzeja novejšje zgodovine Slovenije (MNZS). Decembra 2015 je bil projekt predstavljen na srečanju Mednarodne zveze za spomin na holokavst v Manchesteru in je dobil široko in močno podporo IHRA, saj je bil to prvi projekt držav naslednic Jugoslavije v mednarodnem prostoru. Še posebno je bilo poudarjeno, da je projekt namenjen spominu na vse žrtve koncentracijskega taborišča in preživele, ki ohranjajo spomin na dogodke. Medtem je Slovenija Kajo Širok brez njene vodnosti umaknila iz projekta, novo vodstvo muzeja (dr. Jože Dežman) pa jo je obtožilo nedelega in zavajanja javnosti.

Očitno je bilo veliko dela za ponovno razstavo opravljenega, prisotnost nekdanje direktorice in Zveze borcev pa, kot kaže, nekaterim ni pogodu.

AKTUALNO ZZB NOB Slovenije

Obisk veleposlanika ZRN Adriana Pollmanna

Veleposlanik Zvezne republike Nemčije v Sloveniji **Adrian Pollmann** je bil 9. maja po predhodnem dogovoru in vabilu predsednika Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije **Marijana Križmana** na prvem uradnem obisku na sedežu zveze v Ljubljani in pogovoru s predstavniki vodstva. Srečanju je dalo dodaten pomen dejstvo, da je bilo izvedeno na dan zmage nad fašizmom in nacizmom v drugi svetovni vojni, na dan praznika Evrope in praznika Ljubljane, kar je bilo posebej poudarjeno.

Predstavniki ZZB so visokega gosta obvestili o delovanju, skrbi za spomenike in obeležja v spo-

Veleposlanik Adrian Pollmann (desno) in predsednik ZZB NOB Slovenije Marijan Križman

min na narodnoosvobodilni boj in trpljenje slovenskega naroda v času okupacije med drugo svetovno vojno, sodelovanju zveze z drugimi veteranskimi in domoljubnimi organizacijami, lokalnimi in državnimi organi ter o družbenem pomenu delovanja ZZB kot angažirane civilnodružbene organizacije. Sogovorniki so z vzajemnim zadovoljstvom ugotavljali, da so tudi protokolarne pozornosti, ki jih veleposlaništvo ZRN izkazuje s polaganjem venca ob 27. aprilu k spomeniku v spomin na ustanovitev Osvobodilne fronte

NADALJEVANJE NA STRANI 2

RAZISKOVALNA NALOGA Spomeniki NOB v mojem kraju

Za poznavanje zgodovine je pomembna vzgoja doma

Urban Gorenjc Dokl je dijak drugega letnika programa tehnik računalništva Srednje elektro šole in tehniške gimnazije Novo mesto. O tem, kakšno je mnenje mladih, kaj vedo o narodnoosvobodilnem boju in zakaj se je odločil za raziskovalno nalogo na temo »Spomeniki NOB v mojem kraju«, sva se pogovarjala po predstavitvi raziskovalnih nalog.

Kaj je bil razlog, da si se odločil za raziskovalno nalogo?

»Veliko sem bil v stikih s prababico in ona mi je govorila o narodnoosvobodilnem boju, v katerem je sodelovala tudi sama. Navdušila me je, da sem se odločil za to nalogo.«

Zakaj prav za spomenik Milana Majcna in Jančija Mevžlja?

»Za ta spomenik sem se odločil predvsem zato, ker sta naša narodna heroja in ker sta v našem kraju zelo znana.«

Si imel pri tem podporo mentorice?

»Imel sem podporo mentorice, profesorice zgodovine Nine Lončar, ki me je spodbujala in mi pomagala.«

Katero gradivo ti je bilo pri raziskovalni nalogi v pomoč? Kje si ga našel?

»V domači knjižnici in knjižnici v Sevnici. V pomoč pa so mi bila tudi pričevanja babice, prababice in dedja, ki so mi dali ustrezne informacije, nekaj pa sem jih poiskal tudi na spletu.«

Kakšne izkušnje si pridobil v tem projektu?

»Pridobil sem si izkušnje delati z ljudmi, kot npr. intervju, kako postaviti vprašanja, kako zapisovati podatke, kje in kako jih najdeš ter kaj z njimi narediti.«

Kakšno je sporočilo tvoje raziskovalne naloge?

»Sporočilo moje raziskovalne naloge je, da ne smemo pozabiti na naše borce, svoje in vse padle, ki so se borili za našo domovino, in da naj se kaj takega ne ponovi nikoli več. Naj nam bodo ti dogodki tudi v spomin in opomin, da se vojne ne izplačajo in da ne prinesejo nič dobrega. Pomembno se mi zdi, da smo v drugi svetovni vojni Slovenci stopili skupaj in premagali okupatorja.«

Kaj mladi veste o naši najnoviji zgodovini iz obdobja druge svetovne vojne in narodnoosvobodilnega boja in kako sprejemate ta čas? Ste o njem v šolah dovolj seznanjeni?

»Mislim, da bi se lahko v šoli še malo več učili o narodnoosvobodilnem boju. O tem smo se več pogovarjali v devetem razredu osnovne šole in tudi v drugem letniku srednje šole pri zgodovini. Med sošol-

Urban Gorenjc Dokl

ci in prijatelji se ne pogovarjamo toliko o teh stvareh. Imam prijatelja, ki ga zelo zanima zgodovina, in z njim se velikokrat pogovarjava o prvi in drugi svetovni vojni in na splošno o zgodovini. Menim, da bi morali to tematiko več obravnavati tako v osnovni kakor v srednji šoli.«

V novem šolskem letu bodo tudi dijaki imeli v šoli predmet državljanska in domovinska kultura in etika. Ali je ta predmet v današnjih časih pomemben pri vzgoji in izobraževanju mladih? Kakšna so tvoja pričakovanja?

»Menim, da je treba imeti ta predmet v osnovnih in srednjih šolah, da se seznanimo z našo polpreteklo zgodovino in da se nekaj naučimo iz napak vojn in vseh posledic, ki so temu sledile. Da spoznamo, da lahko narod, kot smo Slovenci, če to hočemo in če stopimo skupaj, naredimo nekaj dobrega, nekaj koristnega. Moja pričakovanja so, da veliko mladih te teme ne bodo zanimali, ker je vse odvisno od tega, kako so vzgojeni doma. Nekateri smo vzgojeni, da to spoštujemo, in smo o tem dobro seznanjeni. Nekaterim pa se to ne zdi pomembno.«

Darko Pucelj

AKTUALNO Poljana pri Prevaljah

Poudarki iz govora Marijana Križmana

Nacistična Nemčija je bila premagana in ponižana z dvojnimi podpisom brezpogojne kapitulacije. Zmagovalci so se počasi vračali domov, poraženci pa so sklonjenih glav korakali v ujetništva. Na Poljani in njenem širšem območju so se 14. maja 1945 številčno močne enote, sestavljene iz ustaških, četniških in domobranskih enot, približale položajem Jugoslovanske armade pri Poljani in zahtevale prost prehod na zahod. Ker so partizanske enote zahtevo zavrnilo in pozvale k predaji, je izbruhnil spopad, ki se je zavlekel v noč. Naslednje jutro je na bojišče prispelo 20 britanskih tankov. Sledili so premirje in ostra pogajanja. Britanci o sprejetju vdaje in zaščiti kolaborantov niso želeli ničesar slišati in so zahtevali, da se Nemci in vsi njihovi zavezniki vdajo JA. Ob 16. uri 15. maja 1945 so dvignili belo zastavo. V zadnji bitki na jugoslovanskih tleh je padlo sto pripadnikov JA ter približno 310 na strani Nemcev in njihovih domačih zaveznikov, še 250 je bilo ranjenih. Vse skupine pri Dravogradu, okoli 20.000 ustašev in četnikov ter 4.000 beguncev, so prešle v ujetništvo. Ostala je samo še ustaško-četniška skupina, ki se je skušala prek Pliberka prebiti v Celovec. Ta skupina se je vdala 15. maja zvečer, ko so nanjo

Predstavniki borčevskih organizacij iz nekdanjih jugoslovanskih republik (od leve proti desni): Dragan Mitov Djurović (podpredsednik SUBNOR Črne Gore), Franjo Habulin (predsednik SABA Hrvaške), Marijan Križman (predsednik ZBZ NOB Slovenije), Sead Đulić (predsednik SUBNOR BiH), Vidosav Kovačević (predsednik SUBNOR Srbije) in Zuvdija Hodžić (predsednik SUBNOR Črne Gore). (Foto: Aljaž Verhovnik)

pritisnile enote 3. jugoslovanske armade. Zajeli so približno 30.000 kolaborantov, med njimi tudi 12 generalov, četniški štab in tudi 20.000 beguncev.

***

Danes nekateri poskušajo za vsako ceno spremeniti zgodovinska

dejstva ter kolaborante razglasiti za zmagovalce druge svetovne vojne, partizane pa zbrisati in ustvariti vtis, da so bili domobranci narodna vojska, ki se je borila za svobodno Slovenijo. Kakšna ironija! Še več, aktualni predsednik vlade, ki se mu zaradi naše odločnosti na volitvah mandat v

kratkem izteče, je skupaj s predsednikom države Borutom Pahorjem poskušal ustvariti nova zgodovinska dejstva, ki naj bi se odvila na Mali Gori, kjer naj bi 13. maja 1941 prišlo do prvega upora proti okupatorju, kar pa je zgodovinska netočnost.

***

Osvobodilna fronta slovenskega naroda ostaja, Janez Janša pa odhaja! *Kdor drugim jamo koplje, sam vanjo pade*, pravi stari pregovor. Našemu praporu niso dovolili na državno proslavo, zato se tudi sam te proslave nisem udeležil. Znatno so nam zmanjšali finančna sredstva za redno dejavnost Zveze v pričakovanju, da se bomo pobili med seboj, ko bo zmanjkalo denarja. Ne, gospodje v odhajanju, tega veselja ne boste deležni, nam so primarne vrednote narodnoosvobodilnega boja in tudi danes tu na Poljani jih udeležamo. Da o poskusu rehabilitacije domobranci, generala Leona Rupnika, niti ne govorim.

***

Osvobodilna fronta slovenskega naroda ostaja, Janez Janša pa odhaja! *Kdor drugim jamo koplje, sam vanjo pade*, pravi stari prego-

vor. Našemu praporu niso dovolili na državno proslavo, zato se tudi sam te proslave nisem udeležil. Znatno so nam zmanjšali finančna sredstva za redno dejavnost Zveze v pričakovanju, da se bomo pobili med seboj, ko bo zmanjkalo denarja. Ne, gospodje v odhajanju, tega veselja ne boste deležni, nam so primarne vrednote narodnoosvobodilnega boja in tudi danes tu na Poljani jih udeležamo.

***

Ivo Andrič je v enem izmed svojih citatov zapisal »Če bi ljudje vedeli, kako malo uma vlada svetu, bi umrli od strahu.« No mi nismo umrli od strahu, smo pa šli na volitve in obrnili stran zgodovine slovenskega naroda. Dobili bomo novo vlado, ki bo demokratična in s človeškim obrazom, ki bo spoštovala človekove pravice, civilno družbo, dopustila proteste in javna izražanja mnenj državljanov. V to verjamemo, zato smo jo podprli, da bo spoštovala vrednote narodnoosvobodilnega boja, v šolski kurikulum vnesla polpreteklo zgodovino NOB-ja in partizanski boj kot podstat samostojne Republike Slovenije.

NADALJEVANJE S 1. STRANI

Obisk veleposlanika ZRN Adriana Pollmanna

pred Vidmarjevo vilo v Ljubljani, ki je tudi njihova uradna rezidenca, spoštljiv in pomemben poklon ZRN organiziranemu začetku upora slovenskega naroda proti okupatorjem med drugo svetovno vojno. Poseben prispevek v tem okviru je bilo lanskoletno odkritje nove plošče v rezidenci, ki je posvečena književniku Josipu Vidmarju, enemu od ustanoviteljev OF. Predstavniki ZBZ so gosta seznanili tudi z ohranjanje spomina na trpljenje deset tisoč slovenskih taboriščnikov, prisilnih delavcev, ukradenih otrok

in pregnancev v koncentracijskih taboriščih v Nemčiji, ki so danes spremenjena v spominske parke, za katere izjemno skrbijo pristojni organi v Nemčiji.

Sogovorniki so se strinjali, da sta bila obisk in pogovor pomembna spodbuda za nadaljevanje vzajemno koristnih stikov med ZBZ in Veleposlaništvom ZRN v Sloveniji. Veleposlanika Pollmanna in njegovo ženo Kauther je vodstvo ZBZ že zdaj povabilo na slovesnost v spomin na dražgoško bitko januarja prihodnje leto. Obisk sicer spada v

okvir v zadnjih dveh letih intenziviranega delovanja ZBZ na mednarodnem področju, od že tradicionalnega in razvejane sodelovanja z italijansko vsedržavno organizacijo partizanov ANPI-VZPI, Zvezo koroskih partizanov v Avstriji, borčevskimi organizacijami v državah na območju nekdanje skupne države Jugoslavije do letos začelih stikov z Madžarsko antifašistično federacijo in povezanosti s Svetovno veteransko federacijo in Mednarodno antifašistično federacijo.

S. B.

Zgodovinski pogovor na sedežu Zveze borcev

V METEŽU ZGODOVINE Pred 77 leti v Ajdovščini

Ustanovljena prva slovenska narodna vlada

Po prvem zasedanju Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta (SNOS) v Črnomlju februarja leta 1944 je bila s posebno deklaracijo sprejeta zaveza, da bodo, brž ko bodo razmere to omogočale, izbrali kraj in čas za imenovanje slovenske narodne vlade. Očitno so te razmere dozorele prav **5. maja 1945**, ko sta že bila osvobojena Trst in Slovensko primorje, ko je bilo končano obdobje boja za osvoboditev in ko je nastalo novo obdobje graditve.

Za kraj ustanovitve prve slovenske povojne narodne vlade so izbrali Ajdovščino, ki je za nekaj dni postala tudi slovenska prestolnica. Ustanoviti vlado prav na Primorskem pa je bilo simbolno dejanje, saj so hoteli dokumentirati dokončno pripadnost tega ozemlja Sloveniji. In kot je ob neki priložnosti dejala članica prve vlade Vida Tomšič, **ta dogodek ni bil mogoč prej, ni pa se smel zgoditi pozneje.** Omogočile in zahtevale so ga vojaške in zunanje-politične razmere v zadnjih dneh druge svetovne vojne. Ustanovitev vlade v že osvobojeni Ajdovščini je za primorsko prebivalstvo pomenila tudi priznanje pripadnosti svojemu narodu. To je bil izjemen dogodek, gotovo eden

najpomembnejših mejnikov v novejši politični zgodovini Primorčev in Slovencev.

Josip Vidmar je kot predsednik SNOS mandat za sestavo nove vla-

Lavričev trg 5. maja 1945 (Foto: Edi Šelhaus)

de izročil Borisu Kidriču. Prvi predsednik slovenske narodne vlade je postal Boris Kidrič, podpredsednik pa dr. Marijan Breclj. Zoran Polič je bil minister za notranje zadeve, dr. Jože Pokorn minister za pravosodje, dr. Ferdo Kozak minister za prosveto, dr. Aleš Bebler minister za finance, Franc Leskošek - Luka minister za industrijo in rudarstvo,

dr. Lado Vavpetič minister za trgovino in preskrbo, Janez Hribar minister za kmetijstvo, Tone Fajfar minister za gozdarstvo, Vida Tomšič je dobila resor ministrice za so-

cialno politiko, dr. Marijan Ahčin je bil imenovan za ministra za ljudsko zdravstvo, dr. Miha Kambič je postal minister za gradnje, Franc Snoj pa minister za lokalni promet. Člani narodne vlade so takoj po ustanovitvi prisegli predsedstvu SNOS. 10. maja 1945 se je vlada preselila v Ljubljano.

Jani Alič

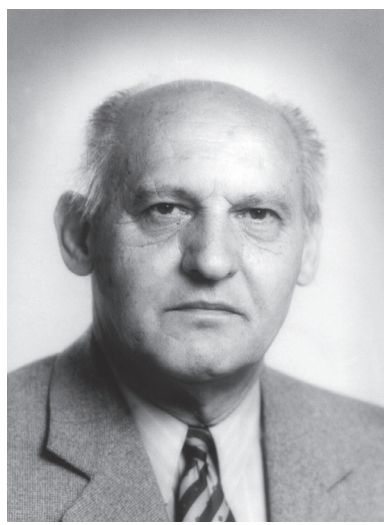
PREJELI SMO Protest svojcev Ivana Minattija

Zloraba očetove pesmi Bilanca

Spoštovani!

V imenu svojcev pokojnega pesnika in borca Ivana Minattija **z globokim ogorčenjem in žalostjo zavračamo zlorabo očetove pesmi Bilanca za politične in revizionistične namene odhajajoče oblasti ob včerajšnji »proslavi« dneva upora proti okupatorju.** Oče je bil po vojni zgrožen ob seznanitvi z zločini, ki jih je zagrešila takratna oblast, a se partizanskim vrednotam upora, svobode in enakosti nikoli ni odrekel.

Nikoli ne bi privolil v nesramno brisanje in izkrivljanje vrednosti partizanskega boja, ki smo mu bili

priča ob včerajšnji interpretaciji praznika upora proti okupatorju. Svetovna in slovenska zgodovina je že napisala svojo »bilanco«. Ne dovolimo, da na račun očetove pesmi prosperirajo tisti, ki poskušajo zgodovino pisati po svoje, razdvajajo, spodbujajo sovraštvo in ponovno skušajo družbo pahnuti v stanje, podobno tistemu, ki je povzročilo najhujše tragedije dvajsetega stoletja.

S spoštovanjem, svojci pesnika in akademika Ivana Minattija: **Matej Minatti, Lojzka Špacapan in Katarina Minatti**

Ljubljana 27. april 2022

DOGODKI Ljubljana, Sežana, Poljana

Obisk delegacije SUBNOR Srbije

Na povabilo vodstva ZZB NOB Slovenije je bila 12. in 13. maja na obisku v Sloveniji delegacija SUBNOR Srbije, ki jo je vodil predsednik, upokojeni general Vidoslav Kovačević.

Delegaciji obeh organizacij sta 13. maja z vojaškimi častmi položili skupni venec na grobnico narodnih herojev v Ljubljani, sprejel pa ju je tudi župan Ljubljane Zoran Janković. Vodstvo mestne organizacije ZZB Ljubljana je goste obširno seznanilo z italijansko okupacijo in terorjem v Ljubljani ter zgodovino narodnoosvobodilnega boja v tem mestu. Srbska borbovska delegacija je obiskala tudi Sežano in se srečala z vodstvom občine in tamkajšnjim združenjem borcev. Svoj obisk v Sloveniji je sklenila na Poljani na Koroškem z udeležbo na slovesnosti ob 77.

obletnici zadnjih bojev v drugi svetovni vojni.

V več neposrednih stikih med najvišjimi predstavniki obeh organizacij v zadnjem dvoletnem obdobju ob robu delovnih srečanj in spominskih manifestacij na območju nekdanje skupne države je bil vzajemno potrjen interes za okrepitev tudi formalnega in vsebinsko poglobljenega sodelovanja med obema organizacijama oziroma njunima vodstvom.

Obisk je potrdil dosedanje dobro sodelovanje med organizacijama in obenem pomeni spodbuden korak pri njegovem širjenju in poglobljanju. Oboji so se strinjali, da so ohranjanje spomina na skupni zmagoviti narodnoosvobodilni boj za svobodo v drugi svetovni vojni, upiranje vsakršnim oblikam sprevačanja zgodovine, zgodov-

vinskemu revizionizmu in manipulacijam z zgodovinskimi dejstvi za posamezne današnje politične cilje in interese ter aktivno razgaljanje novodobnih pojavnih oblik fašizma osnova delovanja obeh organizacij. Mnogo je konkretnih dejstev, ki jih moramo ohraniti kot skupni zgodovinski spomin, od solidarnosti in pomoči srbskega prebivalstva slovenskim pregnancem že v začetku okupacije, številnih borcev in herojev, ki so se skupaj borili v Srbiji in Sloveniji, vse do sklepnih bojev maja 1945 na Koroškem. V tem duhu je bil sprejet tudi dogovor, da se s skupnimi dejavnostmi postavi spominsko obeležje v spomin na slovensko Cankarjevo četo, ki je sodelovala in krvavela v obrambi partizanske Užiške republike leta 1941.

S. B.

KOLUMNA

Martin Premk

Dan žrtev janšističnega nasilja

Vlada v odhajanju je ob svojem začetku obljubljala, da »ne bo načenjala ideoloških tem«, a temu so verjeli le tisti zaslepljeni, ki tako ali tako verjamejo čisto vse, kar reče predsednik »najbolj poštene stranke«. Tudi ob svojem bednem koncu je ta vlada še zadnjič poskusila s spreobračanjem zgodovine in razglasila »nacionalni dan spomina na žrtve komunističnega nasilja«. Če preberemo vladne vrstice ob obrazložitvi praznika, v Sloveniji sploh nikoli in nikdar nismo imeli druge svetovne vojne, ampak smo »med poletjem 1941 in januarjem 1946« imeli zgolj in samo »komunistično nasilje«.

Po razlagah vlade sploh ni bilo ne nacistične in fašistične zasedbe, razkosanja, streljanja talcev, izseljevanja, raznarodovanja, koncentracijskih taborišč, zaporov, še najmanj pa kakih izdajalcev in kolaborantov, zgolj in samo eno samo »komunistično nasilje«. Dan spomina se zaznamuje na dan, ko

so partizani storili zločin in pobili romske družine. Zločin je seveda zločin in vojna je zločin sama po sebi, a če bi bil praznika namenjen resničnemu spominjanju na »žrtve komunizma«, bi bil lahko izbran zločin, za katerega je bila dejansko odgovorna komunistična partija, ne pa partizani, na primer »dachaški procesi« ali pa Goli otok. Praznik pa je očitno bolj posvečen igranju na čustva in izkrivljanju spomina na partizanski boj, saj glede na izbrani dogodek partizane enači s »komunisti«. Novi dan spomina gre tako z roko v roki z odstranitvami partizanskih kipov, zanikanjem Osvobodilne fronte, poskusom uvedbe novega praznika dneva upora, polaganjem venca domobrancem in drugimi »napori« na prevrednotenje zgodovine z izbrisom partizanskega boja. Pri novem dnevu spomina se vlada sklicuje na »civilizacijske norme, da povzročitelje nasilja in zla dejanja merimo po istih kriterijih«.

Zakaj torej ne uvede še dan spomina na žrtve Matjaževe vojske

in križarjev, ki so »izvensodno in protipravno« pobijali po Slovenije še vse tja do leta 1950? Očitno ti zločini ne štejejo, ker niso komunistični, ali pa so celo sprejemljivi, ker so bile žrtve teh zločinov komunisti. Saj so nekateri od vlade usmerjeni in plačani zgodovinarji že pisali, da pripadniki Matjaževe vojske in križarjev niso bili zločinci, ampak »plemeniti borci za svobodo« ali pa celo kar »kmečki uporniki«. Toda kje je »vedenje o razsežnosti nasilja Matjaževe vojske kakor tudi občutljivost do žrtev in preganjanih, ki ga nismo zmogli v zadostni meri vnesti v kolektivno zavest«, če uporabimo besede iz vladnega zapisa? In če smo že pri tem, da »povzročitelje nasilja in zla dejanja merimo po istih kriterijih«, zakaj se nikoli ne spominjamo tudi žrtev kapitalističnega nasilja ali pa žrtev katoliškega nasilja? Tudi pri vseh žrtvah Katoliške cerkve v »javnem spominu ni uveljavljen spoštljiv spomin na trpljenje več sto tisoč prebivalcev Slovenije«, če ponovno uporabimo besede iz vladnega

Pri novem dnevu spomina se vlada sklicuje na »civilizacijske norme, da povzročitelje nasilja in zla dejanja merimo po istih kriterijih«. Zakaj torej ne uvede še dan spomina na žrtve Matjaževe vojske in križarjev, ki so »izvensodno in protipravno« pobijali po Slovenije še vse tja do leta 1950?

besednjaka, le da tu lahko govorimo o milijonih Slovencev. Tako ali tako gre pri uvedbi dneva spomina bolj kot za ideološki boj za preusmerjanje pozornosti od tega, kar v resnici počne vlada. Ponovno se zlorabljajo zgodovina in osebnostne tragedije za to, da se prikrijejo še zadnje prodaje podjetij in orožja ter še zadnja podtikanja svojih ljudi na vse mogoče položaje. Na srečo je vlada v odhajanju, in čeprav se njeni predstavniki z vsemi sredstvi trudijo podaljšati svojo agonijo in kot Turki pri umiku opleniti in požgati še vse, kar je ostalo, bo ta vlada vendarle odšla. Takrat bo morda uveden dan spomina na žrtve janšizma, ko se bomo spominjali vseh svinj, lenuhov, prostitutk, zombijev, kurtizan in drugih žrtev janšističnega nasilja ter solzivca, vodnih topov in nasilja nad protestniki. Tudi nasilje zadnjih dveh let, tudi besedno, je prav gotovo treba vnesti »v kolektivno zavest« in ne dopustiti, da se še kadar koli ponovi.

■ **AKTUALNO** Množično preseljevanje z vzhoda na zahod

Odseljevanje Italijanov iz Slovenije (1943–1957)

Nevenka Troha

Množično preseljevanje, zlasti odhajanje z vzhoda na zahod, je ob koncu druge svetovne vojne zajelo velik del Evrope in več milijonov ljudi. To preseljevanje ni bilo enoznačno in tudi oblike preselitve so bile različne: beg, tudi beg pred zasluženimi kaznjami, nasilni izgon, odhodi zaradi političnih pritiskov, gospodarskega položaja ... Val preseljevanja je že med vojno in nato vse do leta 1957 zajel tudi Julijsko krajino. Preseljevali so se tako Italijani kakor Slovenci in Hrvati.

Takoj po kapitulaciji Italije septembra 1943 in nato v naslednjih mesecih so iz slovenskega Primorja odšli skoraj vsi Italijani, ki so se na tem območju naseljevali po letu 1918 in zlasti od nastopa fašizma, ki je tu vodil politiko tako imenovane etnične bonifikacije. Iz drugih italijanskih dežel so v takratno Julijsko krajino (območje med staro avstro-ogrsko in italijansko in rapsko mejo) prihajali državni uradniki, železničarji, učitelji, oficirji in drugo vojaško osebje, policisti, funkcionarji fašistične stranke in tudi delavci. Zasedali so mesta odpuščenih ali izgnanih Slovencev in Hrvatov ne le v javnih in državnih službah, ampak tudi v zasebnem sektorju. 19. člen mirovne pogodbe med zavezniškimi silami in Italijo, ki je bila podpisana 10. februarja 1947, je vsem, ki so 10. junija 1940 imeli domicil na k Jugoslaviji priključenem ozemlju, dajal možnost opcije, s katero so ohranili italijansko državljanstvo. Prosilec je moral izjaviti, da je njegov pogovorni jezik italijanščina. Tisti, ki jim je bila opcija potrjena, so se nato, če tega dotlej še niso storili, v predvidenih rokih izselili v Italijo. Z območja, ki je bilo leta 1947 priključeno Ljudski republiki Sloveniji, je bila opcija potrjena 21.232 Italijanov, njihovim družinskim članom in nekaj Slovincem. To območje je bilo pred letom 1918 povsem slovensko, saj je popis prebivalstva leta 1910 tam naštel le 222 Italijanov. Te opcije (in pred tem odselitve) so

■ **Jugoslovanske oblasti so do mirovne pogodbe tudi iz političnih razlogov sicer skušale zadržati italijansko prebivalstvo.**

bile tako povezane z novonastalim upravno-političnim položajem ob kapitulaciji Italije in nemško okupacijo tega območja septembra 1943 in ne tistim ob osvoboditvi maja 1945 ali priključitvi februarja oziroma septembra 1947. Drugačen je bil položaj na območju, ki je bilo leta 1947 priključeno k Ljudski republiki Hrvaški (večina Istre, Reka, Zadar, otoki Cres, Lošinj, Lastovo). Od tam se je med letoma 1945 in 1948 pa tudi še pozneje odselila večina ne le regnicolov, ampak tudi avtohtonih Italijanov.

Na območju Republike Slovenije avtohtoni Italijani živijo na

Koprskem (v takratnem Koprskem okraju), zlasti v obalnih mestih, ki so bila pred drugo svetovno vojno v veliki večini italijanska. Po podatkih tržaškega geografa in zgodovinarja Carla Schiffrerja je bilo pred preselitvami tam okrog 29.000 Italijanov in 28.300 Slovencev (za primerjavo, na območju, ki je danes hrvaško, je po njegovi oceni živelo okrog 160.000 Italijanov). Jugoslovanske oblasti so se zavedale občutljivega položaja v istrskih obalnih mestih z večinskim italijanskim prebivalstvom in so se zato hotele tam čim bolj politično utrditi. Vojna uprava Jugoslovanske armade (VUJA), ki je bila v coni B Julijske krajine in nato od septembra 1947 v coni B Svobodnega tržaškega ozemlja (STO) vrhovna zasedbena oblast, je del pristojnosti prenesla na civilne organe oblasti. Ti so se morali v skladu z navodili jugoslovanskih oblasti razvijati na »demokracijski način«, kar je pomenilo ustanavljanje organov ljudske oblasti na različnih ravneh. Obenem je bilo posebej poudarjeno, da se morajo spoštovati manjšinske pravice Italijanov, kot so bile šole, kultura pa tudi proporcionalna udeležba

■ **Od leta 1945 do 5. oktobra 1953 se je iz Koprskega okraja legalno ali ilegalno odselilo 9.008 ljudi. Med 5. oktobrom 1953 in letom 1957, ko so se prebivalci odseljevali po določbah Spomenice o soglasju, pa je odšlo 16.062 ljudi. Skupaj se je tako v povojnem obdobju iz Koprskega okraja izselilo 25.062 ljudi.**

različnih narodov v lokalni oblasti. Tako je bilo ravnanje VUJE in civilnih oblasti velikokrat v smislu parole »Kdor ni z nami, je proti nam« in ga je bilo zato treba onemogočiti. Oblasti so ljudi začele deliti na njim naklonjene – »poštene demokratične« Slovence in Italijane – ter na nasprotno, ki so jih posplošeno imenovala fašisti. Da bi onemogočile tiste, ki so jim nasprotovali, marsikdaj niso izbirale sredstev. Prihajalo je do aretacij, odpuščan, odvzemanja civilnih in političnih pravic, oviranja prehodov v cono A, ki je bila pod anglo-ameriško Zavezniško vojaško upravo. Kljub sprejetim političnim usmeritvam o slovensko (slovansko)-italijanskem bratstvu je na terenu zaradi enačenja Italijanov s fašizmom prihajalo tudi do šikaniranja Italijanov kot takih. Ob tem pa se moramo zavedati, da se je v času fašizma večina tamkajšnjih Italijanov vključila v fašizem in ali pa so ob raznarodovalnih ukrepih fašističnih oblasti ostajali pasivni.

Jugoslovanske oblasti so do mirovne pogodbe tudi iz političnih razlogov sicer skušale zadržati italijansko prebivalstvo. To politiko pa so spremenile zlasti po objavi resolucije Informbiroja junija 1948, ko jim je bilo odseljevanje vseh, ki so bili kakor koli navezani na cono A in Italijo, ne le Italijanov, dobrodošlo, ker jim je olajševalo proces priključitve cone B STO k Jugoslaviji.

Vrhunec je nasprotovanje med italijanskim prebivalstvom in oblastmi doseglo ob volitvah v ljudske odbore Koprškega okraja 16. aprila 1950, med katerimi so se dogajale številne nepravilnosti, pritiski na ljudi, da se volitev udeležijo, in sramotenje tistih, ki niso volili.

Iz Koprškega okraja so se ljudje odseljevali vse od konca vojne, a ti odhodi, zlasti zaradi pričakovanja, da bo STO zaživelo kot samostojna država, vse do tržaške krize oktobra leta 1953 niso bili tako množični kakor odselitve z območij, ki jih je septembra 1947 priključila Hrvaška. Od leta 1945 do 5. oktobra 1953 se je iz Koprškega okraja legalno ali ilegalno odselilo 9008 ljudi. Med 5. oktobrom 1953 in letom 1957, ko so se prebivalci odseljevali po določbah Spomenice o soglasju, pa je odšlo 16.062 ljudi. Skupaj se je tako v povojnem obdobju iz Koprškega okraja izselilo 25.062 ljudi. Iz dela cone A STO, ki je bil priključen k Sloveniji (Miljski hribi), je odšlo 2748 ljudi, večina Slovinci. Med temi 27.810 ljudmi je bila velika večina tamkajšnjih Italijanov, a tudi Slovenci. Italijani, ki so ostali, so bili povojni

■ **DOGODKI** 9. maj 1945

Ljubljana je praznovala in se spominjala

Pripadniki Garde Slovenske vojske, praporščaki, Partizanski pevski zbor in Pevci izpod Rožnika, učenci osnovnih šol PT Enot Turjak, Prul in Škofljice so se v družbi številnih članov ZZB Ljubljana in drugih občanov Ljubljane ob 77. obletnici osvoboditve herojske Ljubljane poklonili spomenu na padle borce in ubite aktiviste ter narodnega heroja Ernesta Eyppra. Na prireditvah so počastili tudi 100. obletnico rojstva Karla Destovnika - Kajuha. Za to so poskrbele učiteljice in učitelji osnovnih šol z izborom pesmi

za kulturni program na spominskih slovesnostih. Dokazali so veliko simbolično vrednost poezije Karla Destovnika - Kajuha za slovenski narodnoosvobodilni boj in ves povojni razvoj Slovenije.

Med ljudi bom šel

Med ljudi bom šel s knjigo Hugoja v rokah. In klical ljudem bom in klicali bodo milijoni z menoj. »Dol z vojno, nasiljem, krivico!« Za mir bom govoril, ljubezen, svobodo. Začutil bom dneva novega sij.

Orle nad Ljubljano

Spomenska slovesnost na Orlah. Foto: Bogomir Troha

Ob spomeniku padlim borcem na stičišču dveh občin, Mestne občine Ljubljana in Škofljice, se meje med občinama sploh ne čutijo v vsakdanjem življenju in ob vsakoletnem majskem spomenu na zadnje boje pred osvoboditvijo Ljubljane. To sta v pozdravnih nagovorih poudarila tudi oba župana, Ivan Jordan (Škofljica) in Zoran Janković (Ljubljana). »Na Orlah se spominjamo zadnjih bojev pred osvoboditvijo Ljubljane, ki je bila osvobodena 9.

maja 1945. Na dan, ki ga Evropa slavi kot dan zmage nad fašizmom, so Ljubljano zapustile nemške in domobranske enote, v mesto pa je vkorakala narodnoosvobodilna vojska, ki je v vsesplošnem štiriletnem boju podrla svet nasilja, sovraštva, izdaje in laži.« S temi besedami je udeležence spomske slovesnosti pri spomeniku padlim borcem na Orlah nagovoril član predsedstva ZZB NOB Slovenije dr. Martin Premk.

Smrečje pri Turjaku

Ne samo zadnji boji na Orlah in v njih padli borci, le nekaj dni pred osvoboditvijo so domači izdajalci izpeljali še eno akcijo, tako značilno za vsa štiri leta okupacije. V gozdno globel Smrečje pri Turjaku so pripeljali, zverinsko mučili in usmrtili 28 članov ljubljanskega vodstva OF. Pri spomeniku v Smrečju je predsednica ZZB NOB Ljubljana Julijana Žibert

poudarila, da moramo vedno znova na ves glas opozarjati na resnico, kako sta cerkvena in posvetna elita v Ljubljanski pokrajini navdušeno sprejeli okupatorje in jim hlapčevali vse do konca vojne ter podpirali domače izdajalce. Le tako se bomo lahko uprli vsem lažem, ki želijo razvrednotiti in prevrednotiti zgodovino.

Meta Verbič

Trnovo in Prule

5. maja smo člani Združenja borcev za vrednote NOB Ljubljana Center pripravili slovesnost v spomin na 80. obletnico ustrelitve talca, narodnega heroja Ernesta Eyppra, ki so ga italijanski fašisti ustrelili 1. maja 1942 na strelišču Suhi bajer ob Dolenjski cesti pod Golovcem. Ob tej priliki smo se vsi prisotni spomnili tudi vseh medvojnih žrtev z območja Trnovega in Prul. Na spominski slovesnosti so sodelovali učenci – pevci, deklamatorji in glasbeniki Osnovne šole Prule, častna straža Slovenske vojske, praporščaki, vokalni kvartet Upornik in govornik Miha Grobelnik, ki je predstavil kratko življenje narodnega heroja Ernesta Eyppra. Vence in cvetje so k spomeniku položili predstavniki Krajevne orga-

nizacije borcev za vrednote NOB Oskar Kovačič in Združenja borcev za vrednote NOB Ljubljana Center. V programu, ki ga je vodila Urša Likavec, so se z recitalom Kajuhovih pesmi (Med ljudi bom šel, Večerna meditacija, Slutnja in Drobna pesem) spomnili tudi stote obletnice rojstva slovenskega pesnika Karla Destovnika - Kajuha, partizana in narodnega heroja.

Miha Grobelnik

ZKB NOB SLOVENIJE Kajuhovo leto 2022 (5)

Obveščevalec Korlek

Vlado Vrbič

Osvobodilna fronta je že kmalu po ustanovitvi oblikovala številne institucije, ki jih imajo države za normalno delovanje. Med njimi je bila glede na to, da je bila vojna, izredno pomembna Varnostno-obveščevalna služba OF, na kratko VOS. Službo je vodila Zdenka Kidrič - Marjetica, sestavljena pa je bila iz dveh delov: obveščevalnega in varnostnega. Obveščevalci so na terenu zbirali obvestila, varnostniki pa so izvajali preiskave stanovanj in likvidacije, ki jih je odobrilo oziroma naročilo vodstvo VOS.

Karel Destovnik, ki se je v Ljubljani skrival pod imenom Drago Jeran, se je v VOS kot obveščevalec verjetno vključil spomladi leta 1942 in je dobil obveščevalno ime Korlek. Gradiva o njegovi obveščevalni dejavnosti je malo, v arhivu RS je med dokumenti VOS sicer njegov »dosjek«, a v njem sta le dve njegovi poročili nadrejenim. Več podatkov je v dosjeju Rudi Janhuba. Janhuba, ilegalno ime Vaso, je bil namreč Korlekov neposredno nadrejeni. Iz poročil Zdenki Kidrič o dejavnosti dela obveščevalne službe, za katerega je bil odgovoren, je poleg obveščevalnih podatkov razvidnih

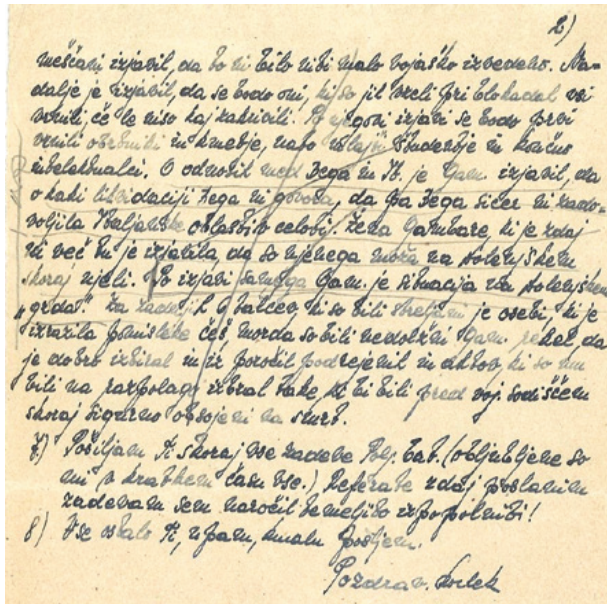

V parku Tivoli 8. oktobra 1941. Z leve: Zdenko Zavladav, Karel Destovnik, Mirko Šušteršič in Branko Perhne

tudi precej čisto organizacijskih zadev. Iz poročil, ki so iz obdobja od poletja 1942 do pomladi 1943, denimo vidimo, da je Korlek po eni strani redno plačeval partijsko članarino 10 lir, po drugi strani pa mesečno prejemal od 400 do 550 lir podpore (plače), da se je lahko preživljal.

Ker je bil izkušen in razgledan komunist, je bil odgovoren za politično izobraževanje obveščevalcev, kot obveščevalec pa je organiziral svoj del obveščevalne mreže, iskal po mestu obveščevalne točke, razdeljeval naloge in poročal nadrejenim. Kot se vidi iz Janhubovih po-

Iz poročil, ki so iz obdobja od poletja leta 1942 do pomladi leta 1943, denimo vidimo, da je Korlek po eni strani redno plačeval partijsko članarino 10 lir, po drugi strani pa mesečno prejemal od 400 do 550 lir podpore (plače), da se je lahko preživljal.

Korlekovo poročilo iz dosjeja Kajuh Arhiv RS)

ročil, je Korlek razen dveh krajših obdobij, ko je živel pri Silvi Ponikvar v Vošnjakovi ulici, večino časa preživel v izjemno težkih razmerah, nenehno se je selil, doživel je hudo okužbo z garjami, Janhuba pa v enem od poročil piše, da je treba Korleku, ki ima 39 stopinj vročine, nujno najti prenočišče, da bo lahko nekaj dni ležal.

Med pomembnejšimi obveščevalnimi nalogami, ki jih je organiziral Korlek, je verjetno zasledovanje generala Gambare, ki je na mestu vojaškega poveljnika Ljubljanske pokrajine januarja 1943 zamenjal generala Robottija. V šestdesetih letih je Kajuhov šaleški rojak Vlado Valenčak zapisal, da je po Korlekovem naročilu sledil Gambari, v enem od dveh poročil, ki smo jih našli v že omenjenem Kajuhovem dosjeju in sta nastali malo po 4. marcu 1943, pa Korlek o tem tudi poroča: »Gambara, gen. s stanovanjem v Gorupovi 9 vila dr. Vrhunca bivšega dir. T.P.D. – je po sodbi meščanov, ki prihajajo z njim v dotik – po mentaliteti čisto drugačnega značaja od Robottija. Po njihovem mnenju je širših pogledov in ne toliko zagrižen. Zahaja mnogo v kavarne, kino in gledališče.

Ko je nastopil službo v Ljubljani, je vedel za lanskoletne blokade in si dal referirati o njih po izvršilcu teh, nekem majorju. Ta mu je med drugim referiral o domačih denuncijantih, ki so za umazanimi okni pregledovali ljudi. Gambara je v pogovoru s temi meščani izjavil, da to ni bilo niti malo vojaško izvedeno. Nadalje je izjavil, da se bodo oni, ki so jih vzeli pri blokadah, vsi vrnili, če le niso kaj zakrivali.

Po njegovi izjavi se bodo prvi vrnili obrtniki in kmetje, nato mlajši študentje in končno intelektualci. O odnosih med Bega (bela garda, op. V. V.) in It (Italijani, op. V. V.) je Gambara izjavil, da o kaki likvidaciji le tega ni govora, da pa Bega sicer ni zadovoljila italijanskih oblasti v celoti. Žena Gambare, ki je zdaj ni več

tu je izjavila, da so njenega moža na Dolenjskem skoraj ujeli. Po izjavi samega Gambare je situacija na Dolenjskem »grda«. Za zadnjih 6 talcev, ki so bili streljani, je osebi, ki je izrazila pomisleke češ, morda so bili nedolžni, Gambara rekel, da je dobro izbiral in iz poročil podrejenih in aktov, ki so mu bili na razpolago izbral take, ki bi bili pred vojaškim sodiščem skoraj sigurno obsojeni na smrt ...»

V istem poročilu pa sta zanimivi tudi naslednji obveščevalni informaciji:

»... Novi radijski motilci so bili instalirani na podstrešju hotela Union ...»

In še:

»... Sporočeno mi je bilo, da so na sledu glavni voj. obveščevalki (it. in bega) Vem samo to. Podrobneje bom izvedel ...»

Poleti leta 1943 je ilegalno življenje v Ljubljani postalo za Korleka prenevarno, zato so ga avgusta napotili na osvobojeno ozemlje na Dolenjskem v »novo službo«.

Ivanu Cankarju ob 20-letnici njegove smrti

Ne bom Ti tega pravil, kako je zdaj pri nas.

Saj itak veš, da narod hlapca smo Jerneja.

Otroci plahosti, ponižanja, molčanja.

In da pravice ni pod starim nebom.

Le to bi rad Ti na uho povedal:

da so ondan doma nas vse razgnali,

ko smrti Tvoje dan smo praznovali ...

In da rdeči nagelj Tvoj ljudje so vrgli na smetišče.

Oprosti, Cankar, da smo taki v dolini Šentflorjanski,

katerim pel si pesem zagonetno o svobodi, za k'tere živel si in od gladi umiral.

Še to bi, Cankar, Ti v tolažbo rekel:

Da ni še nas razkrojil časa strup,

da vriskanja beseda še živi

Karel Destovnik – Kajuh

Jože Poglajen

Referendumski manevri volilnih poražencev

Letošnjih parlamentarnih volitev se je udeležilo 1,2 milijona volivcev (71 odstotkov), kar je 300.000 več kakor leta 2018 (52 odstotkov). Za ta demokratični dosežek gredo zasluge predvsem janševikom, ker so – kot smo večkrat slišali na prvi seji novega parlamenta – zadnji dve leti vladali »bizantinsko«. Na prvi pogled je osupljiva tudi tokratna razlika med Janševim SDS in njegovim izzivalcem, Golobovim GS. Prvi je dobil 27 poslanskih sedežev, zmagovalec pa 41. Nekaj podobnega se je zgodilo leta 2014, ko je Stranka Mira Cerarja dobila 36, SDS pa 21 mandatov. Novost je tudi, da so poleg GS samo še štiri stranke prestopile štiriodstotni prag za vstop v parlament. Do zdaj jih je bilo vedno več, od šest do devet.

Zgodovina bo bolj kot te statistične podatke začetek novega mandata pomnila po dveh stvareh, kakršne se v dozdajšnji novejši slovenski politični zgodovini še niso zgodile. Prva je ta, da se stara, na volitvah prepričljivo premagana vlada krčevito oklepa oblasti, pa čeprav zgolj v funkciji opravljanja tekočih zadev. Te nikoli niso bile natančno opredeljene, zato janševiki skušajo to obdobje z manevri

zavlačevanja za vsako ceno podaljšati čim dlje v prihodnost. Ne toliko zato, da bi škodovali Golobovi ministrski ekipi, ampak zato, da dokončajo operacije, da bi v čim večji meri obdržali in kadrovske utrdili omrežje v državnih institucijah in podjetjih. Za začetek so tako že na ustanovni seji skupaj s partnerskim NSi vložili 34 (štiriintrideset!) predlogov zakonov, s čimer so zmagovali koaliciji za nekaj časa onemogočili vsako zakonodajno potezo, ki bi to njihovo mrežo raztrgala. Koalicija tako ne more sprejeti nobenega zakona, dokler ne obravnava (in najbrž zavrne) te poplave opozicijskih predlogov.

To pa lahko traja dosti časa. Koalicija sicer lahko vse te predloge uvrsti na eno ali dve izredni seji in jih že v prvi obravnavi zavrne. A tudi za to imajo janševiki pripravljeno orožje – zahteve za razpis posvetovalnega referenduma. Pravila namreč določajo, da mora večina v parlamentu ob vloženi referendumski zahtevi počakati 30 dni, jo potem zavrniti in šele zatem lahko odloča o vloženi opozicijskih zakonskih predlogih. To z zdravno pametjo skregano pravilo je samo ena od številnih postopkovnih min, ki so jih janševiki v zakone in poslovnik državnega zbora nastavili v letih, ko so bili na oblasti.

Za zdaj so vložili dve taki zahtevi za izvedbo posvetovalnih referen-

dumov. Prva zadeva predlog sprememb zakona o vladi, s katerimi bi nova koalicija dobila zakonsko podlago za uvedbo načrtovanih dodatnih treh ministrstev. Ker so v SDS vložili zahtevo za posvetovalni referendum, bodo Golobovi prisiljeni vlado začasno oblikovati na podlagi zdaj veljavnega zakona, ki predvideva 17 ministrstev, če hočejo držati obljubo, da bodo vlado oblikovali že do začetka junija. To bo tudi dan, ko bodo Janševi ministri in državni sekretarji ter njihovi verniki v kabinetih vendarle morali oditi iz vladnih soban. Ta poteza volilnih poražencev z referendumom je tako bolj kot ne Pirova zmaga.

Podoben maneuver so poslanci SDS in NSi ponovili pri poskusu nove vladne koalicije takoj spremeniti sestavo programskega (in nadzornega) sveta RTV. Čeprav Janševa vladna koalicija lani v parlamentu ni več imela večine, ji je s

Koalicija tako ne more sprejeti nobenega zakona, dokler ne obravnava (in najbrž zavrne) te poplave opozicijskih predlogov.

pomočjo »opozicijskih« nacionalistov, desuslovcev ter poslancev italijanske in madžarske manjšine uspelo v 29-članski programski svet RTV imenovati falango kar 21 SDS naklonjenih svetnikov, ki večinoma nimajo pojma o javnem radiu in televiziji. So pa zato na Televiziji Slovenija disciplinirano opravili kadrovske čistko in na vodilna direktorska in uredniška mesta postavili ubogljive in njim poslušne ljudi. To je v javnosti izzvalo glasne proteste in nova koalicija je v prvi plan postavila odpravo te esdeesovske okupacije javnega zavoda RTV. V ta namen so v GS pripravili predlog zakona, po katerem bi svet RTV štel le 17 članov, pri čemer bi državni zbor imenoval le dva svetnika.

Da bi za nekaj mesecev odložili napovedane spremembe zakona o RTV, so v SDS in NSi koalicijo prehiteli in vložili kar dva svoja predloga njegovih sprememb. Med drugim predlagajo, da bi se ljudje poslej sami odločali, ali bodo plačevali RTV-prispevke ali ne in v kakšni višini, kar je seveda eden najbolj neumnih in nesmiselnih predlogov o RTV do zdaj. Na tej ravni so bili tudi »argumenti« poslancev SDS in NSi. Avtorja zakona, ki je uvedel RTV prispevek, B. Grims, je denimo med drugim trdil, da je ta prispevek »Ceausesucjeva rešitev«. Ko je kazalo, da bo večina poslancev ta predlog zavrnila, sta SDS in NSi o njem zahtevala posvetovalni referendum, s čimer so si Jerovski, Kmetiči, Gošniki, Juhanti, Štuhec, Gregorčiči in Tomšiči v programskem svetu kupili še kakšen mesec ali dva dodatnega svetniškega življenja.

NAŠ POGOVOR

Milan Cimprič

Taborišnik, član Zveze borcev Šmarje - Sap

Čas vojne in otroštva v internaciji

Franc Štibernik

Milana Cimpriča sem srečal v Domu starejših občanov v Grosupljem, ko smo organizirali srečanje z internirankama Zalko Steklačič in Pepco Rupnik. Takrat mi je povedal, da je bil tudi on zaprt v fašističnih taboriščih, in kaj hitro sva se dogovorila za pogovor.

Kje vas je zajela vojna vihra?

»Rodil sem se 29. novembra 1935 v Novem Kotu. Takrat smo temu kraju rekli Binkel, Kočevski Nemci pa Winkel. Vas leži na nadmorski višini okoli 800 metrov. Oče je umrl, ko sem bil star dve leti, imel pa sem še tri sestre in starejšega polbrata. Ob začetku vojne nas je bilo v veliki hiši sedem, saj sta z nami živela še stric in teta. Takrat sem obiskoval šolo, kjer je slovensko učiteljico kmalu zamenjal italijanski učitelj, ki pa ni znal slovensko, zato smo se samo debelo gledali. Učiteljica nam je nekaj prevajala, a tuj jezik nas je odvrčal od šole. V šolo sem šel samo nekajkrat, nato pa sem ostal doma kakor tudi veliko drugih otrok.«

Kako se spominjate terorja fašistov?

»Poleti leta 1942 je bila v naših krajih italijanska ofenziva. Takrat sem prvič slišal o streljanju talcev v Babnem Polju in terorju fašistov, ki so preiskovali naše kraje in iskali partizane. Takrat so se začeli hudi časi za vasi na tem območju. Italijanski vojaki so več dni načrtno požigali vasi na planoti, ljudi in živino pa vodili v prehodna zbirna taborišča. Naša domačija je bila bolj na samem, a nas je nekdo obvestil, da so v naši vasi italijanski vojaki. Ko smo jih zagledali, smo videli, da jih vodi civilist, domačin izdajalec, ki je vedel povedati, da bolj redko pridemo v cerkev in tudi da je moj polbrat pri partizanih. Pobegnili smo na bližnji vrh in od tam gledali, kako so zažgali našo hišo, skedenj, hlev, kozolec in tudi čebelnjak, poln čebel. Požgali so vso vas, zato smo se zatekli v zavetje partizanskega taborišča v gozdu.«

Kam vas je vodila pot, potem ko ste ostali brez doma?

»Kot otrok sem se takrat dobro zavedel, da smo postali brezdomci. Po nekaj dneh smo odšli v vas Lazec, kjer Italijani niso požigali. Vsi smo se vselili v prazno hišo, ki so jo leta 1941 zapustili Kočevarji. V vasi so bili ljudje bolj verni, a niso kazali kakšnega sočutja do nas in so nas postrani gledali. Nekdo nas je šel prijaviti karabinerjem, ki so že naslednji dan prišli po nas in nas s tovornjakom odpeljali v Čabar, kjer je bilo že veliko naših sovaščanov. Tam so oblikovali transporte za prevoz v taborišča. Kam si šel, je bilo odvisno od dnevnega transporta in verjetno tudi

od seznamov, ki so jih pomagali sestavljati ovaduhi. Naša družina je imela srečo, da so nas poslali na Reko in od tam v Italijo, v Monigo. Tam so nas nastanili v zidane vojašnice. Največkrat smo stali ob žični ograji in mimoidoče prosili za hrano, na dvorišču pa smo pulili mlado travo in jo jedli kot solato.«

Koliko časa ste ostali v Tarvisiu?

»Po kakšnih štirih mesecih so nas premestili v taborišče Gonars. Prišli smo v veliko slabše razmere. Največja nevarnost za preživetje se je

»Kot otrok sem se takrat dobro zavedel, da smo postali brezdomci. Po nekaj dneh smo odšli v vas Lazec, kjer Italijani niso požigali.«

skrivala v lakoti. Včasih smo si oslanke hrane izprosil tudi pri strazarjih. Nekateri so od domačih prejeli kakšen paket hrane in vladala je medsebojna solidarnost. Velika težava v taborišču je bila higiena. Kopali se v glavnem nismo, imeli pa smo veliko uši, ki se jih nismo mogli znebiti. Veliko je bilo tudi garjavih. Ponovno so nas premestili v Tarvisio. Po kakšnem mesecu so nas z vlakom prepeljali v Ljubljano. Tam pa se je za nas zapletlo, saj

nismo več imeli doma in nas niso imeli kam poslati. Spet smo končali v zaporu in govorilo se je, da nas bodo poslali v Dachau, če se ne bo našel kdo, ki nas pozna. Takrat se je od nekod pojavil župnik, verjetno privrženec partizanov, saj ga nismo poznali, ki je jamčil za nas, zato so nas preselili v Marjanišče. Šele tam sem znova dobil nova oblačila. Kmalu smo odšli proti domačim krajem.

Kako dolgo ste čakali na novi dom in kje ste ga dobili?

»Dokaj kmalu smo odšli proti domačim krajem. V Prezidu nas ni hotel nihče sprejeti, zato smo nadaljevali v Čabar, kjer nas je sprejela neka ženska in nam odstopila leseno hišico nad Čabrom. Izvedeli smo, da tudi partizani iščejo rešitev za nas. Slabo leto po vrnitvi iz taborišča so za nas našli veliko izpraznjeno kočevsko hišo v Dragi. V njej je bilo še veliko pohištva, postelj, omar in druge opreme, tako, da smo si lahko uredili bivanje. Tu sem prvič začutil, da bo nekoč prišla tudi svoboda.«

Kaj ste počeli po prihodu v Drago?

»Pozno jeseni leta 1943 sem spet šel v prvi razred partizanske šole. Učiteljice so otrokom, ki so bili v taboriščih naročile, naj opišemo svoje spomine. Spomnim se, da sem opisal šest dogodkov. Nekaj teh spisov se je po zaslugi učiteljice Vere Špirič tudi ohranilo. V nas sta se spet prikradli otroška naganjivost in razposajenost. Zbirali smo odvrženo orožje in si naredili svoje skrivališče. V vasi je ostal pokvarjen tank, na katerem smo se igrali. Ker so bili partizani stalni gostje, se nismo bali četnikov in domobrancev, ki so prihajali v vas.«

Ali so spomini na taborišča hitro zbledeli?

»Izkušnje iz taborišč so me naredile tudi pogumnega, da ne rečem predrznega. Spomnim se, kako sem nekoč poveljnika domobrancev pomotoma pozdravil s 'smrt fašizmu' in kako sem komaj ušel njegovim strelom iz brzostrelke. Drugič, ko so v naši hiši prenočevali četniki, sem v času njihove molitve pred hišo poveljniku iz toka vzel pištolo in jo zakopal v svinjski kuhinji. Ko je poveljnik zjutraj ugotovil, da nima pištole, je vso družino postrojil pred hišo in nam zagrozil, da nas bo vse postrelil, če ne povemo, kje je pištola. Na srečo je takrat na konju prihajal kurir in poveljniku izročil list s poveljem za premik. Prestrašene nas je pustil pred hišo. Sem pa zato od polbrata, ki sem mu malo pozneje izročil pištolo, namesto pohvale dobil klofuto in očitek, da bi bili lahko zaradi mojega nespametnega poguma vsi mrtvi.«

DOGODKI Koncentracijsko taborišče Flossenbürg

Tisoči pobiti na pragu svobode

Koncentracijsko taborišče Flossenbürg so nacisti ustanovili leta 1938 kot osrednje taborišče, ki je imelo še okoli 80 podružnic. Prvi jetniki v taborišču na vzhodu Bavarske so bili avstrijski in nemški komunisti. Prvi Jugoslovani so v Flossenbürg prišli leta 1941 iz okupirane Štajerske, večja skupina, približno 800 ljudi, pa po kapitulaciji Italije.

Taborišče so ameriške enote osvobodile 23. aprila 1945 in v taborišču našle okoli 2000 bolnih jetnikov. Pred tem so nacisti

Zloglasni bunker

Taborišče je bilo znano tudi po zloglasnem bunkerju, v katerem so bile zaprte znane politične osebnosti. V Flossenbürgu so med drugim usmrtili visoke nemške oficirje, obtožene sodelovanja pri atentatu na Adolfa Hitlerja, med njimi admirala Canaris. V tem bunkerju so nacisti likvidirali tudi 20.000 taboriščnikov, ki so imeli na kartoteki pripisano pripombo SB (posebni postopek). Ti sploh niso dobili taboriščnih številok.

V imenu ZBZ NOB Slovenije sta venec položila Janez Maršič (levo) in Jani Alič.

K jugoslovanskemu spomeniku v dolini, kjer do pokopani umrli, so tokrat položili vence tudi predstavniki slovenskega generalnega konzulata in veleposlaništvi Srbije ter Hrvaške. (Foto: Jani Alič)

na pohod smrti odgnali približno 16.000 jetnikov. Cilj pohoda je bil Dachau. Na pragu svobode je bilo na poti pobitih na tisoče internirancev. Po nepopolnih podatkih so esesovci v Flossenbürgu pokončili skoraj 74.000 ljudi iz 18 držav. V spomin na 77. obletnico osvoboditve so v nekdanjem taborišču, ki je spremenjeno v spominski park, pripravili slovesnost. ZBZ NOB Slovenije sta zastopala Janez Maršič in Jani Alič, sinova taboriščnikov, ki sta preživela Flossenbürg in pozneje Buchenwald, pred tem pa tudi Renicci, Gonars in druga fašistična taborišča. K spomeniku sta položila venec, prav tako pa so k jugoslovanski spominski plošči na območju pokopališča vence položili slovenski generalni konzul v Nemčiji ter hrvaško in srbsko veleposlaništvo v ZRN.

Spominske slovesnosti se je udeležilo več kot tisoč ljudi, med njimi tudi redki še živeči taboriščniki. Govorniki so poudarjali pomen miru in ohranjanje spomina na umrle.

Vsi po vrsti so obsodili agresijo Ruske federacije na Ukrajino, obenem pa dostojno počastili tudi umrle Ruse in Beloruse, katerih državne zastave so umaknili s prireditvenega prostora.

Ob obletnici osvoboditve je bila na ogled razstava z naslovom Koncentracijsko taborišče Flossenbürg 1938–1945. Na velikem plakatu je tudi fotografija Slovenke Ljudmille Pihlar Čuk, rojene v Ljubljani leta 1921, ki je umrla 1. septembra 1944 v podružnici Zwodau. Na sliki je s prijateljico, fotografija pa je bila posneta leta 1941 pred Prešernovim spomenikom v Ljubljani. Posebno mesto na stalni razstavi ima igralka Mira Bedenk Bajc iz Ljubljane (rojena leta 1921), ki je preživela eno izmed podružnic Flossenbürga. V muzeju je obiskovalcem na voljo knjiga taboriščnic in taboriščnikov, ki so bili v Flossenbürgu ali njegovih podružnicah. Nazadnje je bil v njej vpisan češki taboriščnik Jiri Janovsky s številko 89960, ki je umrl 14. aprila 1945.

Jani Alič

SPOMENIKI Partizanski spomeniki na Geopediji (4)

Okupirana Ljubljana je kričala!

V spomin na delovanje radia Kričac je RTV Ljubljana oziroma Slovenija na različnih lokacijah po Ljubljani postavila 19 tabel (danes jih je ohranjenih še 14) z enotnim besedilom:

V TEJ HIŠI JE V LETIH 1941 IN 1942 DELOVAL RADIO KRIČAČ

»Tik-tak, tik-tak, tik-tak. Slovenci, poslušajte, govori OF, govori OF slovenskega naroda!« To so prvič verjetno 17. novembra 1941 (zanesljiv datum ni znan) ob osmih zvečer številni Ljubljancani in drugi Slovenci zaslišali iz svojih radijskih sprejemnikov, če so vrteli gumb po valovnih dolžinah med 20 in 40 metri.

Tako kot vsaka vojna je tudi druga svetovna vključevala propagandni boj. V ta namen je Komunistična partija Slovenije sredi leta 1941 v okviru svoje tehnike ustanovila še radijski sektor. Nalogo, da ga postavi na noge, je dobil Milko Goršič. Okrog sebe je zbral šestčlansko ekipo inženirjev in študentov, ki je strogo ločenimi nalogami delovala v globoki ilegali. Radijski oddajnik je s precej muke, saj je primanjkovalo sestavnih delov, kar v prostorih elektrotehniškega seminarja na ljubljanski Tehniški fakulteti sestavil Rado Luznar. Oktobra je bila naprava s skromno močjo 5 6 W gotova, sledila sta dva tedna preizkušanja njene slinosti.

Ob prvi oddaji jih je uredništvo pod vodstvom Prežihovega Voranca v petih mesecih pripravilo še okoli petdeset. Kričac se je redno oglašal dvakrat ali trikrat na teden, oddaje pa so bile dolge približno 15 minut. Besedila je sprva bral Marjan Vesenjaj, tik pred njegovim odhodom v partizane pa je nalogo prevzel Milan Osredkar. Prav posebna oddaja je bila na sporedu na predvečer kulturnega praznika 7.

februarja 1942. Za celo uro programa sta vznesena besedila v glavnem pripravila Voranc in Fran Albreht. To je bila tudi edina oddaja, za katero je Miloš Brelih priskrbel gramofon in so jo lahko popestrili z glasbo.

Besedila Kričacovih oddaj se niso ohranila. Ohranili so se le zapisi dvajsetih oddaj, kot so jih v italijanshčini zabeležili njihovi ne ravno večji prisluškovalci.

Okupator je Kričacove oddaje redno spremljal, saj si je na vse kriplice prizadeval, da bi jih preprečil. A iznajdljivi ilegalci so oddajnik nenehno selili. Tako je izpričanih kar 23 lokacij oddajanja. Italijanska vojska

jih je najprej iskala s posebnimi sprejemniki, ki jih je razporedila po mestu. Ker vira signala ni odkrila, je začela februarja 1942 izklapljati električni tok po posameznih delih mesta. A Kričacem oddajniku je Brelih že na samem začetku dodal preklopnik, ki se je v takih primerih preklopil na akumulator. Nazadnje so vojaške oblasti v Ljubljano poslale najsodobnejše radiogoniometre, a je Brelih, ki je po nalogu partije ostal v italijanski službi na Radiu Ljubljana, od nadrejenih izvrtal, kako jih je mogoče pretenati. Niti italijanska motilna postaja ni rodila sadov. Končalo se je tako, da je 26. marca visoki komisar za Ljubljansko pokrajino Emilio Grazioli odredil obvezno oddajo vseh radijskih sprejemnikov in odstranitev vsakršnih anten.

V takih razmerah je Izvršni odbor OF izdal sklep o začasni prekinitvi oddajanja. Zadnjič se je Kričac oglašil 5. aprila 1942 in oddajo kot običajno sklenil s Prešernovimi verzii: »Največ sveta otrokom sliši Slave, tja bomo našli pot, kjer nje sinovi si prosti vol'jo vero in postave.«

Jani Luštrek

Obeležja Kričacu

Tivolska 40 (nekoč Prešernova cesta 38), plošča je bila postavljena 4. decembra 1981; **Novi trg 2**, plošča je bila postavljena 15. maja 1982; **Ilirska 16**, plošča je bila postavljena 15. maja 1982; **Cigaletova 5**, plošča je bila postavljena 15. maja 1982; **Bežigrad 13**, plošča je bila postavljena 15. maja 1983; **Parmova 49**, plošča je bila postavljena 15. maja 1983; **Staničeva ulica 18**, plošča je bila postavljena 24. junija 1983; **Kamniška 46**, plošče ni več, postavljena je bila 24. junija 1983; **Gubčeva 18**, plošča je bila postavljena 9. junija 1984; **Njogoševa 23**, plošče ni več, postavljena je bila 26. septembra 1985; **Kogejeva 17**, nekoč Potojska ulica 66, plošča je bila postavljena 26. septembra 1985; **Šibeniška 10**, plošče ni več, postavljena je bila 26. septembra 1985; **Cesta v Rožno dolino 24**, plošča je bila postavljena 26. septembra 1985; **Štrekljeva 4**, plošče ni več, postavljena je bila 26. septembra 1985; **Testlova ulica 3**, plošča je bila postavljena 15. maja 1986; **Valjavčeva 20**, plošča je bila postavljena 15. maja 1986; **Reber 7**, plošča je bila postavljena 9. maja 1992; **Vilharjeva 2** (danes te številke nasproti GR ni več), plošča je bila postavljena 17. decembra 1993; **Maistrova 6**, plošča je bila postavljena po objavi seznama vseh postavitev v glasilu Kričac.

DOGODKI Breginj

Kazahstanec našel grob svojega sorodnika

Konec leta 2021 je Kobarid obiskal Bekzad Jergelijev iz Kazahstana, ki trenutno živi na Češkem. Več let je raziskoval, kje je padel njegov sorodnik Ramazan Jergelijev, rojen leta 1923 v vasi Undrus. To je bil brat njegovega starega očeta. Ugotovil je, da je kot ruski partizan padel v Plazeh za Breginjem 14. marca 1944. Pokopan je bil v skupni grobnici na breginjskem pokopališču, kjer so pokopani tudi drugi njegovi sorodniki.

Na grobnici je bilo zapisano samo »neznan ruski partizan 1944«. Bekzad je v spremstvu župana občine Kobarid Marka Matajurca in podžupana Marka Miklaviča obiskal pokopališče v Breginju in v spomin na svojega sorodnika prižgal svečo. Izrazil je željo, da se na ploščo napiše njegovo ime in priimek, partizansko ime ter letnico rojstva.

Obljuba župana in podžupana je maja obrodila sadove, saj je Združenje borcev NOB Bovec, Kobarid, Tolmin poskrbelo in financiralo, da na mestu, kjer je pisalo »neznan ruski partizan«, danes stoji napis: Ramazan Jergelijev - Ale-

Dopolnjeno spominsko ploščo z imenom kazahstanskega partizana so na breginjskem pokopališču odkrili župan občine Kobarid Marko Matajurc (levo), podžupan kobariške občine Marko Miklavič (drugi z leve), sorodnik partizana Bekzad Jergelijev (drugi z desne) in praporščak veteranov Severa Štef Domjan (desno).

ksej 1923–1944. Ob pohodu Poti Maka Redelonghija, ki se ga je udeležil tudi Bekzad Jergelijev, smo 8. maja s krajšo slovesnostjo pri grobnici izpolnili željo in predali namenu dopolnjeno grobnico z napisom njegovega sorodni-

ka. Tako sta se končala leta dolga skrb in iskanje, kje je Bekzadov sorodnik padel in je pokopan. KO KB Kobarid pa je tako dopolnil seznam imen padlih na breginjskem pokopališču.

Vojko Hobič

KOMENTAR

France Križanič

O trgu električne energije

Električno energijo uporabljamo skupaj z napravami, ki jih napajajo. Povpraševanje po elektriki je tako posledica povpraševanja po teh napravah. Značilno je, da gre za stroje, svetila, peči, potrošne dobrine in podobno, ki so trajnega značaja. V svoji življenjski dobi (pri pralnem stroju na primer je to od sedem do 20 let) trošijo nespremenljivo količino električne energije na časovno enoto. Uporabniki lahko prilagajajo porabo električne energije s spremembo časa uporabe teh naprav ali nakupom nove, energetsko učinkovitejše naprave. Zato se potrošnja elektrike spremeni njenih cen prilagaja postopoma, kratkoročno manj, dolgoročno pa močnejše. Na trg električne energije vplivajo tudi razlike v tarifah po urah znotraj dneva in po razredih porabnikov glede na količino odjema (Ernst Berndt).

Trg električne energije je nestabilen. Porabniki električne energije v glavnem ne moremo nadomestiti z drugimi dobrinami (elektrika ima slabe substitute), ne moremo je hraniti v skladiščih (ali pa le v omejenih količinah, z visokimi stroški in za krajši čas) in njene porabe ne moremo zamakniti za določen čas (razen spet izjemoma). Porabniki električno energijo potrebujemo ves čas in v vsakem trenutku. Pomanjkanje dobave te energije povzroča visoke stroške na celotnem območju, ki ga ta izpad prizadene. Drugi vzrok

nestabilnosti trga z električno energijo je večletno obdobje prilaganja ponudbe znatnejšemu povečanju povpraševanja. Gre za čas, potreben za dokončanje naložb v nove zmogljivosti (elektrarne, daljnovode, transformatorje). Kadar so zmogljivi-

vosti v bližini polno zasedene, se na trgu električne energije kratkoročno zelo toga ponudba prilagaja še bolj togemu povpraševanju. Za takšne razmere velja teorem cobweb (Nicholas Kaldor). Glede na tržne signale bo razkorak med sposobnostjo elektrarn za proizvodnjo na eni strani in rastočo porabo elektrike na drugi strani vedno večji. Brez vpliva zunanjega dejavnika oziroma energetske politike se ravnotežje med ponudbo in povpraševanjem ne bo vzpostavilo. Na trgu bo primanjkovalo električne energije.

V želji pridobiti dodatne vire sredstev za naložbe ter ustvariti možnosti za povečanje učinkovitosti ponudbe električne energije je bila v gospodarsko najbolj razvitem delu sveta (tudi v EU in s tem v Sloveniji) izvedena sprememba gospodarjenja s to dobrino od infrastrukturne v tržno dejavnost. V zadnjih dvajsetih letih se je tako glede povpraševanja po elektriki energiji kot

glede njene ponudbe trg električne energije za slovenske ponudnike in potrošnike razširil tudi na sosednje države. Slovenija, Hrvaška, Avstrija, Madžarska in Italija se imele leta 2019 skupaj 85 milijonov prebivalcev (skoraj petina prebivalstva EU). Analiza trga električne energije na tem območju kaže, da povečanje skupne porabe električne energije za en odstotek že v tekočem letu vpliva na rast cen električne energije, namenjene industriji (za 0,9 odstotka). Do neke mere (le 0,04 odstotka) vodi v rast cen električne energije za industrijo tudi izvoz elektrike. Enoodstotna rast porabe električne energije v gospodinjstvih po letu vpliva na njeno 0,6-odstotno podražitev. Krepitev monopolne narave ponudbe električne energije gospodinjstvom kaže dodaten vpliv rasti bruto domačega produkta (BDP) na rast cen elektrike za ta odjem. Ob povečanju BDP za en odstotek se električna energija za gospodinjstva po preteku enega leta podraži za 0,9 odstotka. Upadanje porabe elektrike, izvoza in BDP enako močno učinkujejo tudi na zniževanje cen električne energije.

Na trg električne energije v Sloveniji in sosednjih državah vplivajo tudi razmere na nemškem trgu. Nemčija izdatno (z okoli 0,8 odstotka BDP) subvencionira proizvajalce električne energije iz obnovljivih virov, subvencije pa financira tako, da obdavičuje svoje porabnike elektrike (feed-in tariff). Subvencionirani nemški proizvajalci nato po cenah električno energijo izvažajo in vplivajo na zniževanje njene cene v državah uvoznih. Na trgu električne energije Slovenije in sosednjih držav vpliva povečanje davščin v nemški ceni

električne energije za en odstotek na 0,25-odstotno znižanje cen za industrijo ter na 0,12-odstotno znižanje cen za gospodinjstva.

Povpraševanje po elektriki in gospodarska rast omogočata višanje cen te dobrine. V razmerah, nastalih z velikimi subvencijami ponudnikom električne energije iz obnovljivih virov v Nemčiji, so proizvajalci električne energije ne le v tej državi, ampak v vsej Srednji in Vzhodni Evropi brez subvencij vse težje pokrivali stroške. Ob nizki spodbudi novim vlaganjem v termoelektrarne in jedrske elektrarne ter količinsko omejenih možnostih proizvodnje iz obnovljivih virov so na trgu električne energije nastale razmere za hitro rast cen te dobrine. Tisti ponudnik, ki je motnjo trga z velikimi subvencijami nemškim proizvajalcem oziroma izvoznikom zdržal (preživel), si bo zdaj zlahka pokrtil stroške, za katere je še pred letom kazalo, da jih trg ne priznava.

Brez vpliva zunanjega dejavnika oziroma energetske politike se ravnotežje med ponudbo in povpraševanjem ne bo vzpostavilo.

V SLIKI IN BESEDI

Medana:

Po dveletni prekinitvi zaradi epidemije covid 19 je letos 27. aprila v okviru praznika KS Medana spet potekala spominska slovesnost pri spomeniku v Jami, s katero počastijo spomin na tragične dogodke in padle med narodnoosvobodilnim bojem v Medani. Uvodni nagovor je imel predsednik Krajevne skupnosti Medana **Valter Kocina**. Spomnil je: »Po vrnitvi iz taborišča so se zaobljubili, da bodo vsako leto ob tem pomladnem času, ko narava že močno v zeleno obarva drevesa in zemljo, po svojih najboljših močeh obujali spomin na čas, ki se ne sme nikoli več ponoviti. To je bil čas trpljenja, nepotrebnih žrtev, čas upora proti zlu. Brez upora proti okupatorju danes ne bi bili skupaj zbrani tu na tem kraju in pol stoletja pozneje ne bi razglasili samostojne domovine Slovenije.«

Prisotne je pozdravila tudi nova predsednica Združenja borcev za vrednote NOB Nova Gorica Ingrid Kašca Bucik in na kratko opisala pomen praznika. Slavnostni govornik je bil **Milan Kučan**. Spomnil je, da smo si Slovenci z vojnami, ki so nam bile vsiljene na naših tleh, z junaštvom in pogumom ter velikimi žrtvami priborili svobodo in neodvisnost: »Danes smo spet pričeli vojni. Pretreseni smo ob zločinskih vojni v Ukrajini, ki se nikakor ne bi smela zgoditi. Zanj ni opravičila. Zgodila se je, čeprav smo verjeli, da vojn zaradi

izkušeni z vojnimi grozotami na Balkanu po razpadu Jugoslavije na evropski celini ne bo več.«

V nadaljevanju je vojno v Ukrajini primerjal z vojno v Sloveniji, ki jo povzročila agresija JLA po odločitvi dela političnega vodstva nekdanje skupne države. Navajal je osrednje razlike med njima. V takratnem vodstvu države so dejavno delovali za mirno razdružitev skupne države, a neuspešno. V Ukrajini pa danes prevladuje jezik vojne, ne jezika miru. To je posledica nespoštovanja sredi osemdesetih let sprejetega dogovora o miru v Evropi s Helsinško listino o varnosti in sodelovanju. Sporazumov med obema državama, doseženih v Minsku, državi nista uresničevali.

Drugi del prireditve je potekal na trgu, kjer so ob zvokih žalostinke in častnem pozdravu praporščakov položili venec k spomeniku žrtvam druge svetovne vojne. Za konec so skupaj zapeli pesem Vstala Primorska. V programu so sodelovali Pihalni orkester Brda, Moški pevski zbor Ludvik Zorzut iz Medane in učenke Osnovne šole Alojza Gradnika Dobrovo. Moderator prireditve je bil Dominik Rusjan.

Milena Beguš, foto: Andrej Colja

Štore:

Druga svetovna vojna je trajala šest let in en dan. V vojni je sodelovalo 61 držav. Mrtvih je bilo približno 50 milijonov ljudi in ranjenih 35 milijonov. Iz Slovenije so v letih 1941 in 1942 izselili 60.000 ljudi, 2860 Slovencev so ustrelili kot talce, 917 Slovencev so izselili iz avstrijske Koroške, 25.000 lju-

di iz Ljubljanske pokrajine so odpeljali v taborišča na Rab, v Gonars, Visco, Renicci in drugam. Na Rabu so umirale celotne slovenske družine. Požganih je bilo na stotine domov in odpeljanih na stotine otrok. Ali ni to dovolj trden dokaz, da je treba zmago nad fašizmom in nacizmom ohraniti v našem spominu in ta dan kar najbolje proslaviti? V Štorah se domoljubne organizacije tega neizpodbitnega dejstva globoko zavedamo. Ob dnevu zmage, ki ga praznujemo 9. maja, se z obiskom partizanskih grobov poklonimo padlim borcem, ki so dali svoje dragoceno življenje za našo svobodo. Slava jim!

Srečko Križanec

Udin boršt:

27. aprila je potekal tradicionalni, že 29. pohod prijateljstva in spomina Udin boršt 2022. V vseh teh letih je prireditev že zdavnaj prerastla lokalne in občinske okvire. Pohoda se je letos udeležilo več kot 250 pohodnikov, med njimi letos že dvajsetič tudi večje število članic in članov OZVVS Kranj in PVD Sever Gorenjska.

V zadnjih dveh letih je bil sicer že tradicionalni pohod zaradi epidemije covid 19 izpeljan le v omejenem obsegu. Osnovna motiva za pohod sta še vedno ohranjanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in domovinske zavesti ter popularizacija rekreativnega pohodništva po še vedno dokaj neokrnjenem naravnem okolju krajinskega parka Udin boršt, ki ga je v letu 1985 na pobudo ZB NOB Kranj takratna skupščina občine Kranj zavarovala z odlokom.

Pohodniki so se tako že pred osmo uro zjutraj začeli zbirati na izhodiščni točki pred trgovskim centrom podjetja Mercator na Kokrici in se nato glede na svoje sposobnosti odločali za pohodni trasi (krajša meri sedem kilometrov, daljša 13 kilometrov). Posamično ali v skupinah so nato krenili po obeh markiranih trasah, ki potekata po dobro uhojenih gozdnih poteh in cestah, kjer je bilo poskrbljeno tudi za usmerjanje. Približno na polovici prehojene poti so se pohodniki na krajši trasi usmerili proti zaselku Cegelnica in nato mimo mlinčkov v Zelencih proti izhodišču. Pohodniki na daljši trasi pa so nadaljevali pohod po gozdni cesti mimo umetnih jezerc Račnik do zatrepca doline Želin (Kapnik), kjer je spominsko obeležje, ki spominja na čas, ko je bilo na tem in širšem območju Udin boršta zbirališče, bivališče in izhodišče za partizanske akcije. Pohodnike so prijazni člani OO ZB NOB Naklo in KOB-ZV NOB Duplje pričakali s toplim čajem, pripravili pa so tudi krajšo spominsko slovesnost s polaganjem venca. V okviru tega pohoda je potekal tudi pohod članov OZVVS Tržič v spomin na pokojnega majorja Janeza Umeta.

Pred Mercatorjem na Kokrici je potekal sklepni del prireditve. V kulturnem programu, ki ga je povezovala Ana Pavlovski, so sodelovali glasbena skupina Trio Jemc iz Škofje Loke in učenci Osnovne šole dr. Franceta Prešerna – podružnice Kokrica pod vodstvom mentorice Brigite Fojkar.

Po državni himni je sledil strnjen opis pomena 81. obletnice dneva upora proti okupatorju in 74. obletnice ustanovitve ZB NOB Slovenije ter pomena krajinskega parka Udin boršt. Pozdravna nagovora sta imela predsednik Sveta KS Kokrica Domen Hvala in predsednik ZB NOB Kranj Božo Janež. Slavnostni govornik je bil župan mestne občine Kranj Matjaž Rakovec.

Damjan Renko

Škocjan:

Glede na ugodnejše epidemiološke razmere sem se kot predsednik Občinske organizacije ZB za vrednote NOB Škocjan po posvetovanju z vodstvom odločil, da v skladu s Statutom združenja borcev za vrednote NOB Novo mesto 12. marca skličem zbor članov. Udeležilo se ga je veliko število članov, kakor se za volilno leto tudi spodobi.

Na začetku je v kulturnem programu Anže Arčon na kratko predstavil pesnika Karla Destovnika - Kajuha in recitiral njegovo pesem, Jožica Čelesnik in Milena Rodič pa so ob spremljavi harmonike zapele ljudsko pesem Zakaj spomini vi hitite. Sledil je uvodni govor predsednika Janka Škoporca. Člani so se seznanili z delom združenja, letnim poročilom organizacije, finančnim poročilom, načrtom za letos in novimi člani. V nadaljevanju je bilo razrešeno dosedanje vodstvo in izvoljeno novo. Sledili sta razprava članov in beseda gostov, in sicer župana občine Škocjan Jožeta Kaplerja in predsednika združenja mag. Dušana Černeteta. Zbor smo končali s petjem ob spremljavi harmonike in sproščenim druženjem.

Janko Škoporc

Ljubljana:

V Centru za starejše občane Ljubljana Fužine so izvedli tradicionalni koncert, posvečen tako dnevu upora proti okupatorju kakor 1. maju in dnevu zmage. Že šesto leto zapored koncert izvaja pevka slovenskih ljudskih in partizanskih pesmi Marjetka Popovski, Primorka, ki s pesmijo in žarom prebudi marsikatera čustva in spomine. Stanovalci so bili presrečni. Prepevali

so zraven, ploskali, zavriskali, pa tudi marsikatera solza je stekla po licu od ganjenosti. Bil je prekrasen dan, poln čustev, sonca in spominov.

S. B.

Planina Golobar:

Na planini Golobar nad Bovcem je italijanska vojska 26. aprila 1943 presenetila partizane in partizanke med ustanavljanjem Gradnikove brigade. V boju je umrlo 42 partizanov in partizank, italijanski vojaki pa so se nato izživljali nad njihovimi trupli. V spomina na padle borce je bila 23. aprila pri spomeniku na planini Golobar krajša slovesnost, ki so se je udeležili Mitja Cuder, predsednik krajevne organizacije ZB Bovec in Soča, ki je slovesnost tudi organiziral, Rok Uršič, predsednik območne organizacije ZB Tolmin, Bovec in Kobarid, ter Martin Premk, član predsedstva ZB NOB.

S. B.

Breginj:

Po dveh letih premora zaradi koronavirusne epidemije so se 8. maja pohodniki spet podali po poti spomina na narodnega heroja, beneškega Slovenca Marka Redelonghija. Pot so začeli na Stupici v Italiji, v bližini njegove rojstne vasi Zapotok, in preko Predoline prispeli v Podbelo na slovensko stran. Tam so jih pred spomenikom NOB pričakali domačini, gostje in pohodniki, ki so se jim pridružili, in po krajšem nagovoru predsednika KO ZB Kobarid Vojka Hobiča nadaljevali pot na pokopališče v vasi Sedlo, kjer je grob narodnega heroja. Sledil je krajši program, v katerem so sodelovali recitator in Pevke iz Sedla. V imenu Beneških Slovencev je spregovorila Živa Gruden, članica ANPI-VZPI Nadiških dolin, in poudarila pomen nadaljevanja pohoda v spomin na njihovega rojaka.

Pohodniki so se zatem podali po na novo trasirani in urejeni stezi, ki so jo letos spomladi uredili domačini, na vzpetino nad Breginjem, imenovano Brca. Tam je spominsko obeležje padlima Marku Redelonghiju in Avgustu Vrečarju, ki sta padla junaške smrti 5. maja 1945. Spomenik je postavila Zveza borcev Breginj 1. maja 1957. O življenjski poti Marka je na spominski slovesnosti spregovoril Vladimir Uršič, član KO ZB Kobarid. Opisal je življenje Marka Redelonghija in spregovoril o boju Benečanov za svoje pravice. Spomnil je tudi na besede velikega Benečana in Slovenca Izidorja Predana, ki je ob priliki dejal: »Šele narodnoosvobodilni boj je v nas vzbudil zavest, željo in zahtevo, da se tudi v Benečiji ustanovi nekaj, kar je slovenskega in zares našega. Mi smo molili in peli po slovensko in se tudi organizirali, zaradi česar so nas tudi močno preganjali. Vse povojno gibanje v Benečiji je izhajalo iz svetlih tradicij narodnoosvobodilnega boja in nam je bilo vse drago, kar je bilo pridobljeno z odporom.« Nekaj besed pa je slavnostni govornik namenil tudi dogodku iz aprila 1944, ko so Nemci skupaj z domačimi

izdajalci izvedli napad v bližnjih Plazeh, kjer je bilo mrtvih 21 partizanov. Med njimi je bil tudi takrat še ne 16-letni Zvonko Uršič, oče slavnostnega govornika, ki se mu je uspelo rešiti iz pekla.

Po recitaciji himne Beneškega bataljona se je okrog petdeset pohodnikov vrnilo v Breginj, kjer se je druženje nadaljevalo v prijateljskem razpoloženju pri gasilskem domu z željo po ponovnem srečanju na pohodu leta 2023.

Vojko Hobič

Radenci:

Po dveh letih so se člani Krajevne organizacije ZB NOV Radenci spet zbrali na proslavi ob dnevu OF. Ob 14.45 je izpred Vrtca Radenci – Mehurčki krenil sprevid. Na čelu je bil zastavonoša s slovensko trobojnico, za njim so korakali nosilci praporov Zveze združenj borcev NOB Apače, Gornja Radgona, Videm ob Ščavnici in Radenci, Zveze slovenskih častnikov Gornja Radgona, Zveze veteranov vojne za Slovenijo Gornja Radgona, Združenja Sever za Pomurje in Društva šoferjev in avtomehanikov Gornja Radgona. Za njimi so se zvrstili člani teh organizacij in številni občani. Njihov cilj je bilo podjetje Erinov na Titovi cesti v Radencih, kjer so že čakali številni zbrani.

Nosilci praporov so se razvrstili za odrom, pozdravili so najstarejšega še živečega partizana, 94-letnega Alojza Majcna, in Urška je ob Valterjevi spremljavi zapela himno. Zaigrala in zapela sta še dve pesmi in mikrofon je prevzel Dejan Berič. Najavil je govornika Borisa Edšidta, predsednika Območnega združenja ZB NOB Gornja Radgona (Apače, Gornja Radgona, Videm ob Ščavnici in Radenci). Govornik je opomnil na trenutni politični položaj v Sloveniji ter poudaril upanje na boljše čase za organizacijo ZB NOB. Za njim je govoril še Darjan Mencigar, predsednik ZB NOB Radenci, ki je vse spomnil na čase fašizma in nacizma v času druge svetovne vojne

V SLIKI IN BESEDI

Foto: Rade Bakračević

pri nas in na premmoge žrtve med partizani, v taboriščih in na drugih množičnih moriščih.

Temu je sledila partizanska pesem, besedo pa so povzele tri dijakinje Srednje šole za gostinstvo in turizem Radenci, ki so opomnile na težke čase ter izrazile upanje, da bo v prihodnje boljše. Za njimi sta spet zaigrala in zapela Urška in Valter in uradni del se je končal.

Filip Matko Ficko, foto: Rade Bakračević

Kozjane:

Po dveh letih premora se je na Kozjane v partizanskih Brkinih vrnila spominska slovesnost, ki jo občina Divača organizira kot spominski dan s komemorativno slovesnostjo v spomin na dogodke 13. marca 1943, ko so pogumni borci Brkinske čete bojevali boj za svobodo in so prebivalci Kozjan občutili težo fašističnega terorja. Hkrati je bila slovesnost, ki se je udeležilo veliko obiskovalcev od blizu in daleč, pa praporščakov, pohodnikov, predstavnikov veteranskih organizacij in združenj, opomin, da se zgodovina ne bi ponavljala.

Divaška županja Alenka Štručl Dovgan ter podpredsednica ZZZB NOB Slovenije in slavnostna govornica dr. Ljubica Jelušič sta poudarili, da je vrednote, na katerih je slonel narodnoosvobodilni boj, treba ohranjati, negovati in prenašati na mladi rod. V zibelki partizanstva, kjer so se zbirali partizani iz celotnih Brkinov, s Krasa, iz Vipavske doline in od drugod, je 13. marca 1943 padlo sedem partizanov, med njimi tudi narodna heroininja Pepca Čehovin Tatjana, doma iz Senožec. Sicer pa so Kozjane trikrat gorele in bile požgane, kakor tudi celotni Brkini: poleg usodnega 13. marca 1943 še 7. oktobra 1943 in 14. septembra 1944. V spomin na padle junake so delegacije položile spominske vence k spomeniku padlim. V kulturnem programu, ki ga je povezovala Lana Furlan, zbranim pa se je zahvalil predsednik divaškega borčevskega združenja Mirko Martinčič, so poleg učencev podružnične šole Vreme nastopili še Mešani pevski zbor Divača pod umetniškim vodstvom Mateja Penka, divaški pihalni orkester z dirigentom Mitjo Tavčarjem, KD Borjač Sežana z mentorico Margit Grošelj Miklavc, kantavtorica Marjetka Popovski in recitator Igor Rojc. Slovesnost se je končala s primorsko himno Vstajenje Primorske in družabnim srečanjem.

Olga Knez

Lipa:

30. aprila 1944 je v Lipo prihrumela nemška soldateska in v dveh urah uničila miroljubno vas. Vaščane, ki so bili v tem času doma, so izgnali na sredo vasi, bolne pa pobili kar v hišah. Žalostno in prestrašeno kolono 269 ljudi so prignali do hišice št. 20 in jih vse na silo stlačili vanjo, polili z bencinom in zažgali. Petletni fantič je jokajoč pritekel za mamo, a nacist ga je z bajonetom prebodel in vrgel v plamene. Zgorelo je 121 otrok, med njimi najmlajša, šestmesečna Bosiljka Iskra. To jim ni bilo dovolj, požgali so še vso vas do temeljev. Zločinci so po bližnjih vaseh nadaljevali enaka hudodelstva. Gorele so vasi, umirali ljudje, trpljenje je bilo nepopisno.

Prvi otrok v svobodi, ki se je rodil v Lipi, Branko Afrič, je v pozdravnem govoru na spominski slovesnosti 30. aprila poudaril, da upa, da se nikoli več ne bo kaj takega zgodilo ne v Lipi ne drugje. Kolona se je vila skozi vas z zastavami, borčevskimi prapori iz Ilirske Bistrice, Nove Gorice, letos tudi iz Škofje loke in Dražgoš, med njimi je bil tudi prapor Društva TIGR. Trobentač je vso pot igral žalostinko. Sklonjenih glav smo prišli do hišice, kjer so vklesana imena vseh 269 žrtev. Ženski pevski zbor je presunljivo zapel nekaj pesmi. Učenec tamkajšnje osnovne šole je prebral ganljivo pesem v

spomin sežganim vrstnikom, ki niso mogli obiskovati šole in izsanjati svojih mladostnih sanj.

Več kot 30 delegacij je položilo cvetje v spomin žrtvam, tudi v imenu Društva TIGR Primorske, saj so bili na tem območju fantje in možje člani takratne organizacije TIGR ter so delovali proti fašistični italijanski oblasti, ki je v vseh okupiranih krajih vsiljevala svoj jezik in zatirala domačo besedo. V Lipo se je življenje vrnilo, slišati je otroški smeh, obnovljene so hiše. Le nekaj je še porušeni, ostale so kot spomin in opomin na strašno tragedijo.

Bruna Olenik

Nadrožica:

Na tretji volilni skupščini Zveze borcev za vrednote NOB Komen, ki je bila leta 2014 ustanovljena z odcepitvijo od sežanske borčevske organizacije, so za predsednika ponovno izvolili Damjana Grmeka, ki je komenski borčevsko organizacijo s 110 člani vodil od vsega začetka. Izvolili so tudi tri podpredsednike. Ti so postali Bojana Kermolj, Dušan Jazbec in Boris Masten. Praporščaka sta Danilo Ferfolja in Silvan Colja. V društvo so sprejeli 12 no-

vih članov. Volilna skupščina je potekala v lovski koči Nadrožica.

Predsednik Grmek je podal poročilo o skromnejšem delovanju organizacije v lanskem letu, ki so ga krojile koronavirusne razmere. Z novogoriško borčevsko organizacijo vsako leto ob 15. februarju pripravijo proslavo v Dovcah. Tudi lani so ob dnevu mrtvih položili cvetje k 25 spomenikom padlim in prisostvovali komemoracijam. Na zadnji poti pa so v Biljah spremljali znanega domoljuba, pripadnika Kosovelove brigade Jožeta Siliča V svojih vrstah so gostili tudi patra Bogdana Knavs, s katerim se je pogovarjala dr. Ljubica Jelušič. Največ pozornosti pa so dali obnovi spomenikov. Tako je lastnik Vojaškega muzeja Tabor Lokev Srečko Rože v komenski občini obnovil štiri spomenike, in sicer dva v Škrbin in dva v Hruševici, za kar so mu podelili posebno priznanje. Ob novoletnih praznikih pa so obiskali starejše člane in jim izrazili pozornost s skromnim obdarovanjem. Tudi program dela za letos bo podoben prejšnjim letom. Tako bodo nadaljevali urejanje spomenikov. V komenski občini jih je 27.

Podelili so tudi priznanja za negovanje tradicij narodnoosvobodilnega boja. Poleg zbiratelja vojaških eksponatov, veterana vojne za Slovenijo, rezervnega častnika in raziskovalca ter restavratorja Srečka Rožeta, ki je prejel tudi zlato plaketo ZZZB Slovenije za življenjsko delo, so priznanje prejeli še predsednik Društva Komenski Kras 91 Franko Zadnik, zaslužna članica domačega združenja Liljana Malnar in veteran vojne za Slovenijo Slavomir Špacapan.

Posebni plaketi ZB Komen pa sta prejela najstarejša člana in udeleženca narodnoosvobodilnega boja. To sta 97-letni Srečko Kukanja iz Divč pri Komnu, borec Kosovelove brigade, ki je sodeloval v zaključnih bojih za Trst, in 94-letna Ema Poljšak iz Komna, med vojno kurirka. Spomnili so se tudi treh jubilarov: 63-letnega nekdanjega komenskega župana Danijela Božiča, znanega gostilničarja, 73-letnega Mira Špacapana in vsestranskega delavca, 80-letnega Orlanda Mezinca. Za prijetno razpoloženje je v nadaljevanju večera poskrbel harmonikar Jan Novak, pred leti državni prvak v igranju na diatonično harmoniko in član KD Kraška harmonika.

Olga Knez

Košuta:

Partizansko grobišče bolnišnice Košuta

Pomladni rekreativni pohodi OO ZB Preddvor, ki šteje 84 članov, so v navadi že dobro desetletje. Trasa pohoda poteka od Gamsovega raja mimo spominskih obeležij, postavljenih na tem območju.

Prvo obeležje stoji na mestu, kjer je 18. septembra 1944 padel Blaž Močnik, kurir – partizan. Nekoliko višje je obeležje, kjer so 30. novembra 1944 partizani Ignac Florjančič, Alojz Križaj in Jakob Javornik padli v boju z belogardistično patroljo. V tem spopadu se je težko ranjenemu partizanu Florjančiču uspelo splaziti do bolnišnice Košuta, vendar je zaradi težke strelne poškodbe umrl. Pohod se nadaljuje tudi mimo znamenitega arheološkega nahajališča Gradišče iz 5. stoletja. Nato pa je cilj bolnišnica Košuta, kjer se udeleženci pomenkujejo, dogovarjajo za delo in dejavnosti v prihodnje, pa tudi odžejajo in okrepcajo se. Od tod nadaljujejo po poti do grobišča, kjer je pokopanih šest partizanov in partizank, ki so umrli v bolnišnici.

Udeleženci letošnjega pohoda so se na grobišču z minuto tišine poklonili spomenu na umrle partizane in postavili svečko miru in topline. Zatem so se s pomladno svežino, vedrino in dobro voljo vrnili v dolino.

Franc Ekar

Planica nad Crngrobom:

Letos zaznamujemo 80. obletnico preboja Selške čete Cankarjevega bataljona iz sovražnikovega obroča. Bilo je 27. marca 1942, ko se je selška četa Cankarjevega bataljona pod poveljstvom Staneta Žagarja zadrževala na območju Malega Rovta pri Planici nad Crngrobom. Na tem območju se je nehote znašel tudi domačin iz Žabnice, vasi pod Planico. Partizani so ga pridržali, vendar jih je prepričal, da je za partizane, zato so ga pustili. Kmalu zatem pa so ugotovili, da se jim približujejo Nemci in jih obkoljujejo, kajti ta domačin, sicer železničar, je izdal položaje partizanov na območju Planice. Tako se je 27. marca 1942 začela največja in najbolj tragična bitka, v kateri je padlo 14 partizanov in ena partizanka, med njimi tudi Stane Žagar, narodni heroj, intelektualec in domoljub. Bil je človek naprednih misli, ljudski

učitelj, ki je spodbujal razvoj znanja in pomagal, da so ljudje lažje živeli. Bil je velik borec za svobodo Slovenije. Njegovo ime še vedno nosijo nekatere šole, zbori, njegov spomin pa se ohranja tudi v kranjski vojašnici. Obdobje med letoma 1941 in 1945 je bilo kruto in žalostno, a tudi veličastno.

V letih od 1952 do 1955 je bila na območju od Zgornjih Bitenj do Svetega Duha in v hribih od Križne gore do Čepulj ustanovljena lokalna oblast Občina Žabnica in 27. marec je postal občinski praznik, ki smo ga na Planici prvič praznovali leta 1953. Po ukinitvi malih občin so praznik prevzele krajevne skupnosti. V tem času smo pripravili različne prireditve, zadnja leta pa je glavna prireditev spominska slovesnost pri spomeniku NOB na Planici nad Crngrobom zadnjo soboto v marcu.

Tako smo letos slovesnost pripravili 26. marca. Sodelovali so častna straža Slovenske vojske, Pihalni orkester Mestne občine Kranj, v kulturnem programu pa učenci PŠ Žabnica, Osnovne šole Staneta Žagarja in mezzosopranistka Darja Resnik Debevec. Slavnostni govornik je bil Martin Premk, član predsedstva ZZZB NOB Slovenije.

Vili Knez

Stara Sušica:

Po dolgih dveh letih pandemije in zapiranja javnega življenja nam je pomlad prinesla olajšanje in sprostitve. 3. aprila letos so vas Stara Sušica preplavili prapori in zastave. Spominjanja na grozljive dogodke 12. marca 1944, ko je v vasi padlo 17 borcev istrskega odreda (dva sta bila na spominski plošči napisana pozneje), se je udeležilo več kot 230 ljudi iz skoraj vse domovine. Predvsem so prišli na slovesnost člani organizacije ZZZB iz Kopra ter vaščani in občani Pivke in Postojne.

V komemoraciji pred spomenikom 19 borcem istrskega odreda in 14 vaščanom, ki so padli in umrli v narodnoosvobodilnem boju, smo ob častni četi Slovenske vojske in praporščakov s cvetjem in minuto molka počastili njihov spomin. Umrli so junake smrti v bitki z nemško vojsko. Pokopani so bili častno na pokopališču na Ostrožnem Brdu ob prisotnosti domačinov, svojcev in župnika. Po znanih podatkih naj bi se pogreba udeležilo okoli 2000 ljudi. Kulturni program smo pripravili v prostorih Zgonarjeve etnološke zbirke. Vokalna skupina Brkinci pod

vodstvom Dušana Kafola nas je popeljala v čas boja, ko je partizanska pesem tolažila in hrabrila. Govornik dr. Martin Premk je z besedo spomnil na čas fašizma, grozote vojn in današnjega časa, ko Ukrajina krvavi v nepravilni vojni.

Marjeta Popovska, primorska kantavtorica, je s pesmijo in kitaro vtila energijo, da smo z navdušenjem zapeli z njo. Učenci Osnovne šole Košana, zvesti ustvarjalci kulturnega dogajanja, so s pesmijo in recitacijo poželi prisrčen aplavz. Recitatorica društva upokojencev Pivka Nevenka Šelj se je s pesmijo Kje si, mati, spomnila 100. obletnice rojstva pesnika Karla Destovnika - Kajuha. In za konec primorska himna Vstajenje Primorske – pesem, ob kateri te preplavijo čustva ponosa na čas boja in zmage za našo svobodo in zavedanja, da je domovina ena, zato bodimo ponosni nanjo. Hvala tudi občini Pivka za finančno pomoč.

Boža Pečko

V SLIKI IN BESEDI

Begunje na Gorenjskem:

4. maj 1945–2022

Četrty maj, se zavedamo sedaj, kaj takrat je pomenilo, ko zapornike se je osvobodilo. To naš je praznik, ko zapustil nas je sovražnik. Spoštujemo ta dan, ki posebno je izbran. Slavnostni govorec Martin Premk pokazal nov nam je premik, prav tako Monika Štefelin, ki njene besede niso od rim. Vsak po svoje se borimo, a resnici se poklonimo, minuto molka jim namenimo. (GMJR)

Utrinek s proslave ob osvoboditvi iz begunjskih zaporov (Foto: Marija Finžgar)

Dolž:

V spomin na padle borce Cankarjevega bataljona in komandanta Cankarjeve brigade Alojza Dragana smo v Dolžu 16. aprila pripravili spominsko komemoracijo. Na slovesnosti smo poslušali recital pesmi Karla Destovnika -Kajuha, govor podpredsednika skupnosti borcev Cankarjeve brigade Borisa Hrena in saksofonista, člana mestne godbe Novo mesto.

Delegacija skupnosti borcev Cankarjeve brigade je ob spremstvu praporščakov k spomeniku položila žalni venec, predstavniki Združenja borcev za vrednote NOB Novo mesto pa cvetje. Padlim so se poklonili tudi pripadniki partizanske spominske novomeške čete.

»Lepo je, veš, mama, lepo je živeti, vendar za kar sem umrl, bi hotel še enkrat umreti!«
Karel Destovnik – Kajuh
ZB Stopiče

Trsek pri Marezigah:

V organizaciji ZB Marezige je bila 30. aprila v istrski vasi Trsek pripravljena čudovita spominska slovesnost, ki so jo obudili po več letih. Ob tej priložnosti so obnovili tudi tamkajšnji spomenik. V kulturnem programu so sodelovali učenci Osnovne šole Marezige, Marjetka Popovska pa je v počastitev dogodka zapela nekaj pesmi. S. B.

Ptuj:

V razstavišču Stari zapor je 27. aprila potekala osrednja slovesnost ob dnevu upora proti okupatorju. Slavnostna govorka je bila Branka Bezeljak, predsednica Združenja borcev za vrednote NOB Ptuj. Delegacija Mestne občine Ptuj, Združenja borcev za vrednote NOB in OZ veteranov vojne za Slovenijo, ki so jo sestavljali Luka Žižek, Branka Bezeljak in Vlado Žgeč, je položila venec na spominsko ploščo na zgradbi nekdanjih zaporov in k spomeniku vsem borcem in žrtvam za svobodno Slovenijo na Vičavi. V kulturnem programu so nastopili: Pihalni orkester Ptuj, Komorni moški zbor Ptuj, Moški pevski zbor Grajena, Vokalna šola Arsana, DPD Svoboda Ptuj – Teater III in raper Mišel Ristov – Amo Socialec. S. B.

Grad Borl:

Člani Združenja borcev za vrednote NOB Ptuj in ptujskega Društva izgnancev so 8. maja na gradu Borl v manjših skupinah počastili spomin na trpljenje in žrtve zavednih upornih ljudi, ki so trpeli in umrli samo zato, ker so bili Slovenci.

Kot je dejala predsednica Združenja borcev za vrednote NOB Ptuj Branka Bezeljak, so sicer na Borlu želeli pripraviti večjo spominsko slovesnost, a so tokrat k tamkajšnji spominski plošči lahko položili le venec in cvetje, saj so od ministrstva za kulturo dobili dovoljenje samo za spominsko pietetno polaganje cvetja na notranjem dvorišču gradu Borl, kajti obnova gradu še ni dokončana. In tako so se pred vhodom v grajske stavbe zbrali skupaj z županjo Mestne občine Ptuj Nuško Gajšek in podžupanjo občine Cirkulane Danico Ranfl in se po skupinah poklonili žrtvam vojnega nasilja.

»Ne smemo pozabiti, zato je treba vedno znova govoriti in opominjati, da svoboda, ki so nam jo priborili naši predniki, ni kar samoumevna,« sta zapisali Branka Bezeljak, predsednica ZB za vrednote NOB Ptuj, in Greta Vupotič, predsednica Društva izgnancev Ptuj. Na Ptujskem povežujemo članstvo z območja nekdanje velike občine. Ohranjamo spomine na težke dni

nemške okupacije Štajerske, ohranjamo spomin na herojska dejanja in moč uporništa posameznikov in manjših skupin proti premočnemu sovražniku. 8. maja 1945 so okupatorji zapustili ptujsko območje in tudi grad Borl. Na dan spoštovanja vrednot NOB na Ptujskem bomo letos posebej poudarili 80. obletnico padca slovenjegoriške Lackove čete 8. avgusta 1942 v Mostju in okrutne usmrtitve heroja Jožeta Lacka v ptujskih zaporih 18. avgusta 1942. Letošnja slovesnost bo 6. avgusta. S. B., foto: Martin Ozmeč

Poljanca:

8. maja je bil organiziran pohod na Poljanco nad Bovcem, kjer je bila pri spominski plošči trem padlim partizanom, ki so leta 1944 padli v bitki proti nacistom, proslava. Ob navzočnosti 50 udeležencev je bil slavnostni govornik predsednik ZB za ohranitev vrednot NOB občin Gornjega Posočja, tovariš Rok Uršič. Program je pripravilo Kulturno društvo Golobar. Ob spremljavi harmonike je bil izveden recital partizanskega pesnika Karla Destovnika -Kajuha s poudarkom, da je letos 100. obletnica njegovega rojstva. Pesnik je kot 21-letni mladenič padel v boju z okupatorjem, njegove pesmi pa so ostale živo zapisane v srcih zavednih Slovencev. Prireditev so pripravili bovška borčevska organizacija, Kulturno društvo Golobar in Lovska družina Bovec. Mitja Cuder

Lovrenc:

Leto je naokoli in zadovoljni smo, ker nam je uspelo 2. aprila po težkem obdobju sklicati letno konferenco, ki je bila res dobro obiskana. Obdelali smo problematiko preteklega leta ter si določili naloge za leto 2022 v upanju, da nam bo končno uspelo obiskati več znamenitosti iz časa narodnoosvobodilnega boja, kajti pozna se, da si člani želijo druženja, kakor smo bili navajeni.

Na skupščini smo med drugim obravnavali zapis v Svobodni besedi marca 2022 pod naslovom Zagovorniki izdajalcev niso dobrodošli. V KO ZB Lovrenc podpiramo svoje prijatelje iz ZB Bele krajine, saj nasprotujemo omejenim nasprotnikom narodnoosvobodilnega boja, kajti če se naši očetje in dedje ne bi tako odločno postavili v bran, tudi naše lepe Slovenije ne bi imeli. Zato »ne dovolimo, da se širijo laži, kot so zapisane«. Bravo, Belokranjci, mi smo z vami!

Dotaknili smo se tudi grozot vojne, ki se dogaja nedaleč od nas, v Ukrajini, z željo, da se to čim prej konča, da nedolžni ljudje in otroci ne bi umirali zaradi političnih interesov. Na skupščini nas je pozdravil župan in nam namenil nekaj besed o razmerah pri nas. Seje so se udeležili tudi predstavniki ZB Maribor, ZB Ruše, veterani vojne za Slovenijo in poslanka mag. Bojana Muršič, ki je lepo pozdravila vse člane in nam zaželela tudi v prihodnje tako uspešno delo.

Za popestritev so učenci Osnovne šole Lovrenc pripravili kulturni program, za kar se vodstvu šole in mentorici Nataliji Kraner lepo zahvaljujemo. Štefka Kamnik

Škofja Loka:

27. aprila smo v Sokolskem domu v Škofji Loki slovesno počastili državni praznik, dan upora proti okupatorju. Prireditev je s slovensko himno začela Ženska vokalna zasedba Zimzelen iz Nove Gorice, sledil pa je uvodni pozdrav moderatorja Gašperja Murna, ki je zbranim vso slovesnost recital

izbrana dela Karla Destovnika -Kajuha. K besedi je povabil tudi Matjaža Hafnerja, predsednika Združenja borcev za vrednote NOB Škofja Loka, da je predstavil podrobnosti o ustanovitvi Osvobodilne fronte v Škofji Loki. V nadaljevanju smo bili zbrani priče bogatemu kulturnem programu, v katerem so poleg pevk sodelovali še učenki Osnovne šole Poljane in slavnostni govornik Daniel Siter. Ta je v govoru naštel ključne mejnike obdobja druge svetovne vojne na Slovenskem in navzoče pozval k razmisleku o smiselnosti vojn, v katerih po njegovih besedah ni zmagovalcev, so le poraženci. Učenki Osnovne šole Poljane sta pod vodstvom mentorice navzoče navdušili s številnimi recitacijami z uporniško in domoljubno tematiko. Prireditev je s pesmijo Vstala Primorska končala vokalna zasedba Zimzelen, ki je na noge dvignila vse udeležence in poskrbela za posebno razpoloženje. Gostje in nastopajoči so tako slavnostno počastili ključni dan za nastanek Slovenije, kakršno poznamo. Meta Demšar

Golo, Petelinove doline:

Društvo Odmev Mokrcja je s prireditvama na Golem in v Petelinovih dolinah počastilo krajevni praznik podmokrških vasi in dan upora proti okupatorju. 19. marca je bila v dvorani na Golem proslava v počastitev krajevnega praznika s koncertom Partizanskega pevskega zbora iz Ljubljane. Ta dan je minilo 80 let od požiga podmokrških vasi in pregona domačinov iz njihovih domov in vasi. Predsednik društva Jurij Kogej je v uvodu pozdravil vse navzoče. Slavnostna govornica ob tej priložnosti je bila Julijana Žibert, predsednica ZB NOB Ljubljana, ki je sama doživela požig vasi in izgon prebivalcev na Ig. V govoru je poudarila, da prebivalci podmokrških vasi kljub grožnjam, velikemu številu žrtev in internacij niso klonili in so ves čas vojne sodelovali s partizanskimi enotami v mokrških gozdovih.

Proslava v spominskem parku Petelinove doline

27. aprila je bila proslava v Spominskem parku Petelinove doline. Na njej so sodelovali: recitatorja Timotej Gregorič in Matic Virant, Partizanski pevski zbor, zastavonoše in voditeljica Lina Potočki Vozny. Pred začetkom proslave so obiskovalci pozdravili pohodnike, ki so se kljub slabemu vremenu odpravili na pohod z Golega na vrh Mokrcja in od tam prišli v Spominski park Petelinove doline. Po prihodu zastavonoš in himni je prisotne

V SLIKI IN BESEDI

pozdravil predsednik društva Jurij Kogej in jih povabil na tovariško srečanje po končanem kulturnem programu. Slavnostni govornik polkovnik Miha Butara je izrazil veselje ob tako velikem številu zbranih na tradicionalnem tovariškem in prijateljskem srečanju dobromislečnih ljudi, ki jih veže duh uporništvstva in ljubezni do domovine, ki smo jo v preteklosti znali postaviti v ospredje v najtežjih trenutkih, ko je šlo za obstoj našega naroda in njegovo preživetje. Tako je v znameniti Slovenski pesmi zapisal tudi Karel Destovnik - Kajuha, čigar 100. obletnico rojstva praznujemo letos, ko nas je označil za neupogljive, neuklonljive in nepremagljive. Veliko odločnost partizanov, borcev in vseh svobodomiselnih ljudi, organiziranih pod okriljem Osvobodilne fronte, je napajal duh uporništvstva, ki smo ga pred tem velikokrat uveljavljali v svoji pretekli zgodovini. Zato ne smemo pozabiti kmečkih puntarjev, duha Maistrovih borcev, uporniških tigrovcov.

Jurij Kogej

Kal - Koritnica:

Spominska slovesnost v Kalu - Koritnici pri Bovcu

Dan upora proti okupatorju smo v občini Bovec počastili prav na praznik 27. aprila s spominsko prireditvijo v organizaciji Kulturnega društva Golobar in ZB za ohranitev vrednot NOB v vasi Kal - Koritnica. V navzočnosti več kot stotih občanov je bila pri spomeniku v Kalu - Koritnici proslava v spomin na padle partizane na planini Golobar in hkrati tudi v počastitev praznika iz slovenske zgodovine, dneva upora proti okupatorju.

Program je pripravil in vodil Mitja Cuder, predsednik Kulturnega društva Golobar in hkrati koordinator ZB za občino Bovec. Na prireditvi je sodeloval MPZ Golobar, ki je v uvodu zapel slovensko himno. Sledili so recitali v spomin na stoto obletnico rojstva partizanskega pesnika Karla Destovnika - Kajuha. Recitali so jih učenci Osnovne šole Bovec Tami in Svit in gledališčnik iz Bovca Peter Cuder. Izjemno lepo je na violino zaigrala Rebeka Prezelj. Sledile so partizanske pesmi ob spremljavi kantavtorja kitarista Petra Della Bianca in harmonikarja Reneja, ki je več kot polurno proslavo sklenil s skupno pesmijo Hej brigade.

Izredna pohvala gre KS Kal - Koritnica za urejanje spomenika, ki je postavljen ob obrobju vasi, ter vsakoletno pomoč in pogostitev udeležencev. Celoten program je z uvodnim in sklepnim govorom povezoval Mitja Cuder, ki je navzoče s trenutki zbranosti pozval k globokim mislim na padle partizane na planini Golobar pred 79 leti in hkrati poudaril pomen praznika slovenske zgodovine, ko so se ob krvavih žrtvah začeli graditi temelji svobodne Slovenije.

Mitja Cuder

Novo mesto:

V Združenju borcev za vrednote NOB Novo mesto so tudi letos slovesno počastili 27. april, dan upora proti okupatorju. Osrednja slovesnost je bila na predvečer praznika pred Knjižnico Mirana Jarca pri spominski loži narodnih herojev in žrtev okupatorja. V počastitev praznika so v Združenju obnovili zbledele napise na spominskih ploščah, v loži namestili razsvetljava za osvetlitev napisov in doprskih kipov ter očistili ložo. Prav tako so očistili podstavek pri kipu partizana, ki skupaj s kipom talca na robu zelenice poleg knjižnice zaokroža celoten spominski kompleks, in na njem obnovili popolnoma zbledele napis »Pojmo bratje pesem o svobodi«.

Navzoče je pozdravil predsednik združenja Dušan Černe, slavnostni govornik pa je bil Uroš Dular, dolgoletni družbenopolitični delavec. V svojem govoru je poudaril, da je slovenski narod politično dozorel z ustanovitvijo Osvobodilne fronte, ko mu je uspelo združiti vse napredne sile in organizirati veličasten ter v svetu priznan in spoštovan odpor proti okupatorju. Osvobodilna fronta je postala simbol preživetja slovenskega naroda in simbol zedinjene Slovenije ter je leta 1945 omogočila priključitev Primorske. Med drugim je v govoru tudi spomnil, da smo leta 1991 v samostojno državo na žalost vstopili z orožarsko afero, brezglavo privatizacijo in denacionalizacijo ter nato plačali izjemno visoko ceno za vstop v Evropsko unijo, kar je oslabilo materialne temelje naše mlade države.

Delegaciji združenja sta položili venec pred spominsko ploščo v loži in cvetje k spomeniku Pesem svobodi, dogodek pa so s svojo prisotnostjo obogatili praporščaki ZB za vrednote NOB Novo mesto in drugih domoljubnih

organizacij. V kulturnem programu je nastopila Ženska vokalna skupina Kronce, ki je prireditev začela s slovensko himno, v nadaljevanju pa so pevke ob spremljavi harmonike zapele partizanski pesmi Pesem 9. brigade in Naša vojska. Vera Splichal, Silva Kužnik in Terezija Potočar Korošec so v počastitev Kajuhevega leta recitalale pesmi Karla Destovnika - Kajuha, celoten program, ki ga je povezovala Lila Andrijanič, pa je sklenil Peter Moravec s skladbo Hej, brigade.

Dušan Černe

Vrhnik:

Združenje borcev za vrednote NOB Vrhnik je 22. marca v Galeriji Cankarjevega doma na Vrhniku izvedlo volilno skupščino. Tako so prisotni člani izvolili novo vodstvo in ocenili delo za leto 2021, za leto 2022 pa so sprejeli program dela. Zbralo se je več kot 50 članov društva in številni povabljeni gostje: župana občin Vrhnik in Log - Dragomer, Daniel Cukjati in Miran Stanovnik, predsednik ZB NOB Slovenije Marjan Križman, predsednik PVD Sever Vrhnik - Logatec Zdravko Godnjavec, predsednik OZVS Vrhnik - Borovnica dr. Marjan Rihar in predsedniki ZB NOB sosednjih občin.

Navzoče so najprej pozdravili gostje. Zahvalili so se odhajajočemu predsedniku Janiju Kiklji za odlično sodelovanje in izrazili željo, da bi tudi z novim predsednikom vse potekalo po ustaljeni poti. Predsednik ZB NOB Slovenije Marjan Križman pa je še posebej poudaril, da takšen obisk županov, predstavnikov društev in predsednikov združenj sosednjih občin na zasedanju skupščine ZB NOB Vrhnik resnično pomeni potrditev vrednosti doseganega dela Janija Kiklje. Zato je odhajajočemu predsedniku za uspešno in dobro delo pri ohranjanju vrednot narodnoosvobodilnega boja ter odlično vodenje združenja podelil srebrno plaketo ZB NOB Slovenije.

Ne glede na koronavirusno epidemijo so bile obveznosti in skrb za spomenike in obeležitve pomembnih dogodkov dobro izvedene. Člani skupščine so izvolili nove organe združenja: za predsednika Mirana Štupica, za podpredsednika Vojka Jerino, člani predstava pa so postali Melita Balaban Mozetič, Alojz Kos, Andrej Jerman Blažič, Simon Seljak, Leon Plahutnik, Leopold Strajner in Toni Vidmar.

Besedo je prevzel novoizvoljeni predsednik Miran Štupica. Zahvalil se je za zaupanje in poudaril, da se bo držal ustaljenega dela, ter pozval prejšnjega predsednika k sodelovanju. Vsem je predstavil tudi program dela za leto 2022 in celoletne dejavnosti združenja. Soglasno so sprejeli letošnji program in finančni načrt združenja. Ugotovili so tudi, da se število članstva zmanjšuje. V začetku leta 2021 je bilo 211 članov, ob koncu leta pa 199 članov.

Simon Seljak

Kisovec - Loke:

Ob prazniku ustanovitve OF, 27. aprila, smo spomnili dogodkov taktirnega časa. K spomenikom smo položili cvetje, prižgali svečke in ob besedah predsednika KO za vrednote NOB Kisovec - Loke smo se spomnili vseh krajanov, njihovih imen, ki so spisana na osrednjem spomeniku na Lokah. Ni jih malo!

V svojem nagovoru je predsednik krajevne organizacije omenil pomen ustanovitve OF in pomembno vlogo te organizacije. Z minuto molka smo se poklonili vsem padlim krajanom in vsem žrtvam, ki so dali največ, kar lahko dajo za svojo domovino - življenje. Zaradi spoštovanja do njih moramo biti še toliko bolj ponosni in odgovorni. Njihovih imen in predvsem njihovih dejanj ne smemo nikoli pozabiti. Urejanje spominskih obeležij in skrb zanje morata postati naša vrednota.

Janez Krznar

KONCERT Samo en cvet

Kajuhova uglasbena poezija aktualna še dandanes

V Velenju so znova dokazali, kaj zmorejo sami, saj so v začetku letošnjih praznovanj ob 100. obletnici Kajuhevega rojstva (13. decembra) skupaj z Ustanovo Franca Rozmana Staneta, ZB za vrednote NOB Slovenije in Velenja, Rdeče dvorane in Festivala Velenje ter Mladinskega centra Velenje priredili dobrodelni koncert z eno samo rdečo mislijo na velikega poeta, umetnika in borca, partizana in (narodnega) heroja **Karla Destovnika - Kajuha** (1922-1944). To, česar ni zmogla država (razglasitev letošnjega leta za *Kajuhovo leto 2022*), so za zdaj postorili le Velenjčani in Šoštanjčani (s pridruženimi Celjani in Ljubljani), saj je prireditev 9. aprila v Velenju pomenila mnogo več kot nadomestek morebitne in še večje epopeje za Kajuhom. Le Velenjčani in pa glasilo ZB za vrednote NOB Slovenije *Svobodna beseda* so vse to zmogli, premagali ozke (ne)ideološke bariere in se poklonili letošnjemu *Kajuhovemu letu 2022*.

To njihovo letošnjo prireditev bi lahko zaokrožil kot neke vrste miting. Kajti Kajuha je s svojo legendarno in slovito *Kulturniško skupino 14. divizije* slovel prav po tem, seveda dandanes z novodobnimi (umetniškimi) dodatki, novimi izvajalci, novimi skladatelji, ki so komponirali novo glasbo za nesmrtno poetovo poezijo in za novo občinstvo. Z deli na pretežno Kajuheve pesmi so tokrat nastopili *Mešani mladinski pevski zbor 1. gimnazije Celje (Tomaž Marčič)*, *Glasbena šola Frana Koruna Koželjskega - Oddelek Šoštanj - njihovi Mladinski pihalni orkester (Miran Šumečnik)*, *Otroški in Mladinski pevski zbor (GŠ FKK Velenje; Tea Plazl in Manja Gošnik Vovk)*, *Otroški pevski zbor Vrtca Šoštanj (Jasmina Stropnik)*, *Otroški in Mladinski pevski zbor OŠ K. D. Kajuha Šoštanj (Metka Berk)*, *Pihalni orkester Zarja Šoštanj (M. Šumečnik)*, *Mešani pevski zbor Svoboda Šoštanj (Anka Jazbec)*, kantavtor, roker **Pero Lovšin** s svojimi **Španskimi borci**, harmonikar **Zmago Stih** in moderator **Romeo Grebenšek**. Bil je to pravi hepening ali kar apoteoza in prerez Kajuhevih poetičnih uspešnic, ki smo jih zdaj slišali v glasbeni preobleki najrazličnejših avtorjev, torej vokalno-instrumentalnih skladb in njihovih izvedb. Te so prispevali različni avtorji (na koncu med drugim tudi kar rock ali

Andreja Katič

Odhajajoči predsednik ZB NOB Vrhnik Jani Kikelj (desno) je od predsednika ZB NOB Slovenije Marijana Križmana prejel srebrno plaketo zveze.

Novi predsednik ZB NOB Vrhnik Miran Štupica

»partizanski rock« s Petrom Lovšinom). Med avtorji Kajuhevih pesmi *Samo en cvet*, *Preveč je sreče*, *Samo milijon*, *Drobna pesem*, *Večerna impresija*, *Pesem XIV. divizije* in drugih prevladujeta mladi **Tilen Slakan** (1993) in T. Marčič. Očitno Kajuha še vedno umetniško združuje generacije in slavilce poezije, glasbe ... tako v umetnosti kakor v različnih ideologijah.

V sporedu bi morda poudaril kar tri novitete, skladbe na Kajuhevo poezijo. Prvi dve (*Samo en cvet/Samo en cvet, en češnjev cvet*, *moški zbor Lovra Hafnerja in samospeva Preveč je sreče v srcu mojem Rada Simonitija*) je priredil (za štiriglasni mladinski zbor a cappella) kar njihov dirigent, zborovodja T. Marčič in mešani zbor (a cappella) *Samo milijon nas je/Slovenska pesem Ubalda Vrabca*. Morda je malce motila tole sicer popolno glasbeno prireditev akustika, ki so jo seveda povzročili številni efekti in pomagala (ozvočenje). Da bi bil omenjeni (velenjski) miting popoln, so za to poskrbeli še govori, ki so tako Kajuha kot samo prireditev, pesnikovo preteklost in našo sedanost z vso kritiko političnega trenutka, še dodatno oplemenitili: župan *Mestne občine Velenje Peter Dermol*, predsednik *Uprave Ustanove Franca Rozmana Staneta*, predsednik ZB za vrednote NOB Slovenija **Marijan Križman** in predsednica *Združenja borcev za vrednote NOB Velenje Andreja Katič*.

Dr. Franc Križnar

JUBILEJI

100 let
Franca Zupančiča

Edino, kar daje kolikor toliko zvesto podobo zgodovine, so posamične usode ljudi, zato jih je treba popisati. Vsaka od zgodb je avtentično pričevanje, droben kamenček v mozaiku tistega časa.

19 let je bil star Franc Zupančič, ko so Nemci vkorakali v Kranj. S tem se je šola za gimnazijce zadnjega letnika končala, izdali so jim maturitetna spričevala. Večina sošolcev je bila takoj mobilizirana v nemško vojsko, Franc pa je iz zdravstvenih razlogov ostal doma in se za eno leto zaposlil na katastru. Naslednje leto je na dunajski Politehniko začel študirati geodezijo. Tam ga je doletela mobilizacija v nemško vojsko, kjer je po vojašnicah opravljal delo tolmača. Jeseni leta 1944 se je pojavila priložnost, da se je pridružil partizanom.

Po nekajtedenskih preverjanjih je bil spoznan za nesumljivega in dodeljen intendantski četi XXXI. divizije. Po hribih in dolinah v zaledju Škofje Loke so zbirali hrano in jo nosili v Cerčno. Pozimi v letih 1944/45 so Franca Zupančiča premestili v Vojkovo brigado, s katero se je udeležil bitke pri Gorenji vasi, nato pa so se zadrževali v okolici Nove Oselice in na Bevkovem vrhu. Ta čas so zaznamovali mraz, lakota in nevarnost. O preživetju je pogosto odločala sreča. Na eni od nočnih akcij južno od Žirov je Franca zadel šrapnel. Ranjence so z vozom lojtrnikom odpeljali v bolnico Franjo, kjer so Franca operirali. Ko je za silo okrevale, so ga premestili v oddele v Davči, nato pa v pokretno bolnico. V času zadnje nemške ofenzive proti IX. korpusu

so se rekonvalescenti premikali po hribovitem svetu med Sočo, Idrijco in Bačo, da so se izmuznili iz obroča. Konec vojne so dočakali v vasi Soča.

Po demobilizaciji se je Franc jeseni 1945 vpisal na Fakulteto za gradbeništvo v Ljubljani. Diplomir

ral je februarja 1952 (na dan, ko se je Slovenija utapljala v snegu in se je javni promet ustavil, pa je na diplomski izpit v Ljubljano pešalil iz Kranja.)

Zaposlil se je v kranjskem gradbenem podjetju Projekt (poznejši Gradbinec) in tam ostal do upoko-

jitve. Med drugim je sodeloval na gradbiščih brniškega letališča, jeseniške valjarne, Bloudkove skakalnice, mosta čez Soro v Gorenji vasi in dolenske hitre ceste.

Leta 1963 je silovit potres porušil Skopje. Takoj po potresu je tja odpotoval Franc Zupančič in vodil odstranjevanje ruševin. Za svoj prispevek pri obnovi mesta je bil odlikovan z državnim odlikovanjem, redom dela s srebrnim vencem, s plaketo pa se mu je zahvalila tudi republika Makedonija.

V gradbenem podjetju Gradbinec je razvil sistem analitičnega sledenja gradbenih del in oblikoval tarifni pravilnik, kar je omogočilo dober pregled nad posameznimi gradbišči in finančno vrednotenje opravljenega dela.

Še danes ostaja dejaven in rado veden – zanima ga vse v zvezi z gradbenimi projekti kakor tudi dogajanje doma in v svetu. Vesel je, da se je lahko tudi letos udeležil volitev. **S. B.**

90 let
Marije Sirk

Rodila se je 1. novembra 1931 v Gornjačah malemu kmetu Francu Rožiču in Karolini, rojeni Kumar. Od leta 1914 do 1925 je na svet prijokalo šest otrok, trije dečki (eden je umrl v ranem otroštvu) in tri deklice. Marija se je rodila zadnja.

Pet razredov osnovne šole je dokončala v Šmartnem, potem pa je šolanje prekinila vojna. Čeprav je bila mladoletna, je bila kot kurir-

ka vključena v delo mladine. Ko je praznovala 12. rojstni dan, sta se s sosedo Karolino odpravili na obisk svaka, ki je bil v partizanski enoti na Ligu. Ko sta prišli do tja, so jima dejali, da se je enota odpravila v Gorenji Tarbij v Benečiji. Odpravili sta se dalje in tja prišli še pred prihodom partizanske enote. Tam sta prespali na nekem skednju. Na partizane pa sta naleteli, ko sta se vračali domov in sorodniku predali, kar sta mu prinesli. Domov sta se vrnili sestradani in domačim je odleglo, saj so se bali, da se jima je zgodilo kaj hudega. Po

končani vojni pa se je Marija pogosto udeleževala manifestacij v Gorici za priključitev Brd k Jugoslaviji.

Do poroke je pomagala doma v gospodinjstvu in na kmetiji. »Trgovala« je z domačimi pridelki, v glavnem je šlo za blagovno menjavo. Edina zabava za mlade v tistem času pa so bili plesi in kino v združnem domu na Humu. 17. septembra 1960 se je poročila s Stanislavom Sirkom s Plešivega. Rodila sta se jima sin Marjan in hči Lidija. Družino sta zakonca težko preživljala z dohodki z majhne kmetije. Lažje je bilo, ko se

je mož Stanko zaposlil v cementarni v Anhovem, ona pa je skrbela za otroke in dom ter opravljala kmečka dela. Moža je izgubila leta 2015. Zdaj pa ima Marija tri vnukinje ter pravnuka in pravnukinjo. 90. rojstni dan je praznovala doma v krogu ožjih sorodnikov. Obdarili in voščili so ji tudi predsednik Krajevne skupnosti Medana Valter Kocina, v imenu KO ZB Medana pa Žarko Cukjati in Jožko Mavrič. Razveselila se je tudi voščilnice Območnega združenja borcev za vrednote NOB Nova Gorica.

Milena Beguš, foto družinski arhiv

DOGODKI Predavanje Martina Premka

NOB – zgodovina in propaganda

»Tisti, ki nadzoruje sedanost, nadzorujejo preteklost. In tisti, ki nadzorujejo preteklost, nadzorujejo prihodnost.«
(George Orwell, 1984)

S to uvodno mislijo je dr. Martin Premk, zgodovinar in sociolog kulture, v polnem atriju Knjižnice Mirana Jarca v Novem mestu začel predavanje o zgodovinskih dejstvih iz druge svetovne vojne pri nas in v svetu ter o zlorabah zgodovine in propagande v politične namene. Dr. Premk je avtor več knjig in strokovnih prispevkov na temo zgodovine narodnoosvobodilnega boja. Gosta in prisotne je v imenu Združenja borcev za vrednote NOB Novo mesto pozdravil predsednik mag. Dušan Černe, za uvod v predavanje pa je Srečko Vovko v počastitev Kajuhovega leta recitiral pesem Karla Destovnika - Kajuha. Kot je povedal dr. Premk, zgodovino narodnoosvobodilnega boja nadzoruje politika, ki nadzoruje sedanost in jo izrablja za politične namene. Zgodovino je treba ločiti od politične propagande. Ko omenjajo Osvobodilno fronto, vsi govorijo o komunistih, krščanskih socialistih, Sokolih in kulturnih delavcih, nihče pa ne omenja, da je v tej skupini sodelovalo tudi petnajst drugih skupin – od nekdanjih oficirjev kraljeve vojske do duhovnikov.

Prav tako se v zvezi z narodnoosvobodilno vojsko in partizanskimi odredi v Jugoslaviji ne omenja, da

so Združeni narodi na teheranski konferenci 1. decembra 1943 jugoslovanske partizane priznali za mednarodno priznano vojsko in da je na jugoslovanska tla po tem priznanju začela uradno pritekati tudi mednarodna pomoč. Partizansko vojsko je za svojo priznala tudi Kraljevina Jugoslavija in tudi o tem ne govori nihče. Septembra 1944 je kralj pozval vse, naj se pridružijo partizanski vojski, in poudaril, da tisti, ki se ne bodo pridružili partizanom, pred narodom ne bodo mogli oprati svoje sramote. Slovenski domobranci se na ta poziv niso odzvali.

Po porazu bele garde v Turjaku so bile ustanovljene domobranske enote, ki jim je ves čas poveljeval nemški esesovski general Erwin Rösener, česar pa danes nihče noče povedati. Ves čas se govori, da je bil poveljnik domobrancev Leon Rupnik, vendar to ni res. Nihče tudi ne govori o tem, da so bili domobranci in vsi domobranski bataljoni ves čas pod poveljstvom SS in nemških oficirjev, le 2. bataljonu na Rakeku je poveljeval Vuk Rupnik. Poveljnik domobranskih enot v Novem mestu je bil podpolkovnik Miraljub Stamenković; drugi bolj znani srbski domobranski poveljnik je bil stotnik Dušan Meničanin.

To so dejstva, o katerih se danes ne govori in se jih ne poudarja. Na eni strani imamo partizansko vojsko, ki je bila mednarodno priznana, na drugi strani pa so domobranci, ki so se borili proti

partizanom pod neposrednim poveljstvom nemških oficirjev in SS. Nekdanji domobranci poskušajo izbrisati svoje sodelovanje z Italijani in Nemci in ve se, zakaj. Zato v času okupacije med drugo svetovno vojno ne moremo govoriti o državljanski vojni.

Kar se dogaja z zgodovino in propagando, se ne dogaja samo pri nas. To lahko opazujemo po vsem svetu. V medijih je cenzura, naj bo to v času socializma ali Rimskokatoliške cerkve. Pri nas to počne predvsem desna politika. Kakšna bo cenzura, je odvisno predvsem od tega, kdo je lastnik medija, ki odloča tudi o tem, kaj se bo v njem pisalo. O tem odločajo tudi tisti, ki v medijih plačujejo objave reklam, odločajo pa tudi vlade. Ves čas poteka propagandna vojna med Vzhodom in Zahodom, čemur smo lahko priče danes; vračamo se v čas hladne vojne, ki se dejansko ni nikoli končala. Zapisi v medijih so namenjeni predvsem ustvarjanju čustev, sovraštva, umetnemu ustvarjanju težav z namenom, da se spreminjajo vrednote, pravice in svoboščine. Vse je povezano z medijsko hobotnico, ki vlada pri nas. Ko vidimo naslov članka o drugi svetovni vojni in medij, ki ga objavlja, se točno ve, o čem bodo pisali. Poudarjajo se partizanski zločini, povojno nasilje in poboji. Omenjanje sprave je ena od zadev, o kateri poslušamo še danes. Enačenje nacizma in komunizma je čista laž, ki je prišla iz poli-

Za predavanje je vladalo veliko zanimanje.

tike. Vojna je sama po sebi zločin. Partizanom se najbolj očitajo povojni poboji domobrancev, ustašev in četnikov. Nihče tega ne zanika in o tem se javno govori. Dejstva so razjasnili zgodovinarji. Vsi ujetniki so bili zaslišani in vprašani, ali lahko govorimo o izvensodnih povojnih pobojih.

Večkrat poslušamo o spravi, ki pa ni namenjena temu, da bi se ljudje pomirili med sabo, ampak poskusu enačenja partizanov in domobrancev. Danes se polagajo venci k spomenikom domobrancev. To ni nobena sprava. V spravo nihče več ne verjame. Tistim, ki so še obremenjeni z dogodki iz druge svetovne vojne, bi moralo biti jasno, da jih k temu hujska politika s potvarjanjem in spreobračanjem zgodovinskih dejstev. Tako je na primer z bitko v Dražgošah, za katero se je točno vedelo, kaj se bo zgodilo in pisalo o njej ob njeni 80. obletnici.

Z zgodovinskimi lažmi in negativno propagando o narodnoosvo-

bodilnem boju je treba prenehati. Zanje niso krivi zgodovinarji, ampak je kriva zgolj politika, ki zlorablja svoje zgodovinarje in novinarje. Če želimo slišati resnico, jo bomo slišali takrat, ko bomo imeli na oblasti politike, ki bodo govorili resnico. Ob tem pa se je treba vprašati, ali je v današnjih časih to sploh mogoče.

Določene politične stranke danes aktivno uporabljajo zgodovino za njeno spreobračanje, da širijo sovraštvo; izjavljajo, da zgodovina ni pomembna in da je treba gledati naprej. Se bodo uresničile besede Orwella, da je najučinkovitejši način za uničenje ljudi in celotnega naroda, da izbrišeš njegovo lastno zgodovino? Če bomo dovolili, da se za vsako knjigo, ki je že napisana, napiše nova knjiga, bomo z izbrisom lastne zgodovine uničili slovenski narod. »Pa pri tem ne govorim samo o drugi svetovni vojni,« je dr. Premk končal predavanje.

Darko Pucelj

NEPRESLIŠANO

Dr. Marjan Žnidarič, predsednik Združenja borcev za vrednote NOB Maribor, 26. aprila na občinski proslavi ob dnevu upora proti okupatorju:

»Dovolite, da ob tej priložnosti znova opozorim na nekaj dogajanj v Mariboru v letih od 1941 do 1945, ki zaslužijo posebno pozornost in so vseslovenskega pomena, pa jih v našem mestu premalo poznamo in spoštujemo ter jih raje potiskamo na obrobje družbenega dogajanja, na ravni države pa z vidika centralističnega pojmovanja narodove preteklosti še bolj. V mislih imam požig dveh okupatorjevih osebnih avtomobilov v Volkmerjevem prehodu v središču mesta 29. aprila 1941, samo tri dni po Hitlerjevem obisku v našem mestu. To je bila prva do zdaj znana odporniška akcija proti okupatorjem v Sloveniji in takratni Jugoslaviji. Deportacije zavednega slovenskega prebivalstva so bile eden prvih in najboljsejših okupatorjevih potujčevalnih ukrepov. Prvi transport s slovenskimi izgnanci je odpeljal iz Maribora v Srbijo 7. junija 1941. Po prvih odporniških akcijah je okupator posegel po najhujši obliki nasilja, po streljanju talcev. Ustreljeni so bili samo zato, ker so ljubili domovino in so se uprli genocidnemu ravnanju okupatorja. Največ talcev je bilo ustreljenih v Mariboru (689!), zato 2. oktober 1942, ko so nacisti na dvorišču sodnih zaporov v enem dnevu ustrelili 143 slovenskih domoljubov, štejemo za najbolj črni dan v zgodovini slovenskega Maribora. Tega dne je padlo največ žrtev v enem dnevu na enem mestu na Slovenskem v času druge svetovne vojne. Največ žrtev in gmotne škode pa je Maribor utrpel v 29 bombnih napadih zaveznških letal od 7. januarja 1944 do 12. aprila 1945, ko so na mesto odvrгла približno 16.000 bomb, težkih 4750 ton. Te so popolnoma porušile ali močno poškodovala kar 47 odstotkov mestnih zgradb, življenje pa je izgubilo 484 meščanov (med njimi 60 otrok). Največ, kar 76 človeških življenj, je terjal napad 14. oktobra 1944. Skupni krvni davek Maribora v drugi svetovni vojni je zahteval 2671 življenj.«

Marijan Krizman, predsednik ZZB NOB Slovenije, 22. aprila na slavnostni seji predsedstva ob dnevu upora proti okupatorju v Ljubljani:

»In zdaj še ena bolna domislica sedanje vlade, ki si na vse kripilje prizadeva izbrisati OF iz spomina slovenskega naroda. Že lani 13. maja so organizirali državno proslavo na Mali gori kot – po mnenju vladnih ljudi – novi mejnik upora slovenskega naroda proti okupatorju. In to boja proti okupatorju, s katerim so nekatere politične sfere slovenstva med narodnoosvobodilnim bojem ne samo sodelovale, temveč so z zaprisego tudi formalno postale del okupatorske vojske. Letos vlada ponovno organizira proslavo na Mali gori in s tem vztrajno poskuša vsiliti nov zgodovinski mejnik upora slovenskega naroda. Prepričan sem, da jim bo zmanjkalo časa.«

***

»Spoštovane članice in člani Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije, hvala za vse, kar počnete, da ohranjate vrednote in spomin na slavni del slovenske zgodovine, ko je OF slovenskega naroda organizirala in napovedala krvavi boj

proti okupatorju, ga premagala in postavila temelje svobode in miru. Pred enaintridesetimi leti smo dobili svojo državo, ki so jo zgodovinsko soustvarjali Maistrovi borci, tigrovci, partizani, nekdanji miličniki, Teritorialna obramba in številni srčni posamezniki. In te svobode, demokracije in ne nazadnje naše ponosne zgodovine, zgodovine slovenskega naroda, ne bomo dopustili potvarjati Janši in njegovi avtokratski politiki.«

Vlado Vrbič, pisatelj, publicist in kulturni delavec, 5. maja 2022 v Vrtnu spominov in tovarštvu na Petanjcih.

»Bil je predan komunist, vse svoje prepričanje, razgledanost in intelekt je poklonil Osvobodilni fronti. Bil je pomemben člen obveščevalnega dela Vojaške obveščevalne službe in organizator obveščevalne službe na terenu, čeprav večkrat lačen kot sit, večkrat bolan kot zdrav in večkrat brez postelje kot na njej. Svoji Silvici, ki je velik del njunega srečnega odnosa prebila v zaporu, se je v pismu še pošalil: Sicer pojem iz dneva v dan tisto iz Traviate, malo prikrojeno: Vsako noč pod drugo streho ... in kak dan je celo tako, da mislim, da niti tega ne morem zapeti. Pa se konec koncev človek le prebije ...

Res je, Destovnik je pisal o groznih rečeh, o krvi, smrti ... a bil je neomajen optimist – verjel je v človeka, vedel je, koliko zmore, ko je ogrožena njegova svoboda. Njegove pesmi se vedno končajo s pogledom, zazrtim v pomlad, ki je zanj simbol svobode. In dan za dnem so vse temnejše noči, a pot vsak dan bolj negotov ... Svet pa, ki ves bo drug in nov. O, jaz že čutim pomlad, ki po burji pride.

V partizanih ni veliko pisal, a vodil je kulturniško skupino, vsak dan v drugem kraju je s soborkami in soborci s poezijo ognjevitavo nagovarjal tovariše in domačine. Njegovi verzi so bili preprosti, jasni, polni bolečin, a bojevit. Njegova pesem je živela med borci, med preprostimi ljudmi.«

Vladimir Uršič, član KO ZB Kobarid, na spominski slovesnosti in pohodu Marka Redelonghija 8. maja na Brcah nad Kobari-dom:

»Marko se je rodil 24. aprila 1912 v Zapotoku pri Podbenesu v Benečiji. V družini s šestimi otroki sta bili lakota in nenehni boj za preživetje. Marko je že zelo mlad tudi s priložnostnimi deli pomagal preživljati družino, dokler se ni 25-leten poročil v Podbelo. Od tam sta z ženo Marijo z željo po zaslužku odšla v Nemčijo, od koder pa je bil zaradi družjenja z vojnimi ujetniki izgnan. Po vrnitvi v Podbelo je dobil delo kot miner pri gradnji predora za elektrarno pod Polovnikom pri Trnovem. Zalotili so ga pri oskrbovanju aktivistov OF z eksplozivom in ga zaradi tega in zaradi sodelovanja z OF obsodili na pet mesecev zavora in izgon v Kalabrijo. Od tam se je vrnil že pred kapitulacijo Italije in se takoj povezal s partizani v Breginjskem kotu.«

***

»16. marca – le tri dni po napadu na letališče Belveder – je bil Marko v boju pri Robidišču ranjen v peto. Zaradi te rane je bil nepokreten in so ga soborci prenašali in premeščali v razna skrivališča. Nemci so ga na podlagi izdaje izsledili prav na tem mestu, Brcah.

***

Na tem mestu je umrl skupaj z prijateljem Vrečarjem, s katerim sta skupaj prišla v partizane. In tu tragedije še ni konec. Ker Nemci zaradi iznakaženosti Markovega trupla niso prepoznali, so teden dni pozneje njegovega očeta zasliševali o tem, kje je njegov sin. Ker jim ni nič povedal, so ga pred vsemi zbranimi vaščani javno ubili.«

Matjaž Rakovec, župan občine Kranj, na Pohodu spominov in prijateljstva – Udin boršt 2022, 27. aprila 2022:

»Na današnji praznični dan častimo spomin na partizanski odpor proti okupatorju med drugo svetovno vojno. Vojaške dejavnosti so Gorenjsko intenzivno dosegle poleti in jeseni leta 1942. Središče organiziranega odpora je bil prav Udin boršt. 80 let mineva dogodkov, ki jih simbolizira spominsko obeležje na poti pohoda spomina in prijateljstva. Tistega leta 1942 se je vojna vihra na naših tleh širila. Rastel je odpor. Ljudje vseh starosti so odhajali v gozdove in stopali v partizanske vrste.

Kot pišejo zgodovinski viri, tudi okupacijska vojska ni mirovala in se je trudila mlado, zanjo gverilsko vojsko uničiti. O Kokrškem odredu najdemo tale zapis: '15. septembra okoli druge ure popoldne so Nemci silovito napadli. Partizani niso imeli nobene možnosti za preboj iz obroča. Tudi težko pričakovana noč ni prinesla rešitve. Zjutraj so Nemci bataljon razbili na več manjših skupin. Med streljanjem so ubili 24 partizanov, kar 33 partizanov pa so ujeli, vendar proti pričakovanju niso nobenega ustrelili. Ko je zmanjkalo streliva, sta se komandant in politkomisar ustrelila, II. bataljon Kokrškega odreda pa je bil popolnoma uničen.'

Prav dan upora proti okupatorju je vsako leto priložnost in opomin, da je ravnatevje družbe krhko. Da se vedno znova zavedamo posledic vojne. Da tudi osem desetletij ni dovolj, da razčistimo in se spravimo z vsemi travmami vojnega in povojnega časa. V Sloveniji proces sprave še vedno traja, nekateri bi radi zgodovino napisali na novo.

Olga Kladnik Fajmut na slovesnosti ob dnevu ustanovitve OF v Mozirju 26. aprila 2022:

»V ustanovitvenem dokumentu OF je bila zgodovinsko pomembna soglasna odločitev, da si slovenski narod po izborjeni zmagi izpod okupatorja zagotavlja neodtujljivo pravico do samoodločbe o združitvi ali odcepitvi z drugimi narodi. Enako pomembna je bila zaveza, da si bo povojna oblast dosledno prizadevala uvesti ljudsko demokracijo s poudarkom na odpravi neenakosti med družbenimi sloji ter pravičnost in enakopravnost vseh ljudi ne glede na spol, narodno ali versko pripadnost.

Poudariti želim, da je ta boj od vsega začetka organiziranega odpora temeljil na domoljubnih in občečloveških vrednotah, ki so slovenske ljudi v vseh težkih letih vojne povezoval. Govorim o tovarštvu, solidarnosti, medsebojni pomoči, enakopravnosti in pravičnosti. Vera v te vrednote je ljudi povezovala in se med njimi širila kot kvas vse do izbranjene zmage.

Na našteje vrednote smo vsi člani, ki smo po drugi svetovni vojni združeni v nadstrankarski organizaciji ZZB za obujanje tradicij NOB,

še posebej ponosni in se trudimo, da jih ohranjamo. To je poleg obujanja spomina na vse pomembnejše dogodke iz te vojne in vzdrževanja spominskih obeležij tudi naša glavna zaveza in namen združevanja.«

***

»Zgodovina samostojne Slovenije pa se ni začela leta 1991 z osamosvojitveno vojno. Že lep čas po osamosvojitvi namreč želijo določene struje, delujoče v okviru nekaterih političnih strank, z lažmi, polresnicami, diskreditiranjem ob uporabi

žaljivega govora spreminjati zgodovinska dejstva in dogodke iz časa narodnoosvobodilnega boja. Partizane in partizansko gibanje prikazujejo kot roparsko in morilsko drhal in zato nevedne vsakršnega spomina, domači izdajalci in domobranci pa so zanje borci za domovino in žrtve partizanskega nasilja.

Tovrstno spreminjanje zgodovinskih dejstev je ponižujoče, skrajno žaljivo, nemoralno in nesprejemljivo za vse, predvsem pa za žrtve vojnega nasilja iz druge svetovne vojne.«

Ob

80. obletnici boja II. grupe odredov NOV in POS,
153. obletnici spopada slovenskih kmetov in nemških turmerjev na Jančah in
100. obletnici rojstva pesnika Karla Destovnika Kajuha,

vas Združenje borcev za vrednote NOB Ljubljana, Moste – Polje, Združenje borcev za vrednote NOB Litija – Šmartno, Zveza združenj borcev za vrednote NOB Ljubljana,
Mestna občina Ljubljana in občina Litija

vabimo

na tradicionalno srečanje

JANČE 2022

Proslava bo

v nedeljo, 29. maja 2022, ob 11. uri pri Planinskem domu na Jančah

Slavnostni govornik bo tov. Marijan Krizman,
Predsednik ZZB NOB Slovenije.

V priložnostnem kulturnem programu sodelujejo:

Mešani pevski zbor ZORA Janče, Pihalni orkester Litija,

Kulturno društvo Borjač iz Sežane in učenci Podružnične šole Janče, ki bodo predstavili ljudsko umetnost in kulturo v času druge svetovne vojne in tik po njej, ko so se po vaških skednjih vrstili partizanski mitingi.

Povezovalka programa: Minka Kos

....Lepo je, veš, mama, lepo je živeti,
toda, za kar sem umrl,
bi hotel še enkrat umreti!

Organizator:
OO ZB za vrednote NOB
Kostel
pod pokroviteljstvom
Občine Kostel

VABILO

NA SPOMINSKO SVEČANOST V BANJA LOKI,

Kj bo v soboto 18. junija 2022 ob 11.00 uri

ob 80 letnici napada na fašistično postojanko in

na padla borca Omladinske čete HR partizanov

narodnega heroja Zdenka Petranoviča – Jastreba in

borca Draga Štimca iz Kuželja.

Slavnostni govornik bo tovarš Predrag Bakovič

poslanec v DZ RS.

Spominski dogodek bomo obeležili s kulturnim programom,

delegacije ZZB bodo položile vence pri spominskih obeležjih.

Poskrbljeno bo za hrano in pijačo ter za primerno streho v primeru slabega vremena ali premočnega sonca.

Za parkirišča je poskrbljeno, prosimo da upoštevate navodila gasilcev, ki bodo skrbeli za red in varnost.

IMELI SMO LJUDI

Dušanka Čučković

V stotem letu se je od nas 8. maja, teden dni pred rojstnim dnevom, poslovila Dušanka Čučković. Rodila se je 15. maja 1922 v vasi Velika Rujiška pri Bosanskem Novem. Kot prvi otrok in edina hči je odrasla v ljubeči družini. V najlepših letih jo je ujela druga svetovna vojna. Pridružila se je partizanom, kjer je spoznala tudi svojega moža. Ob koncu vojne sta si ustvarila družino in dobila hčer edinko. Zaradi narave dela moža, bil je podpolkovnik JLA, se je družina veliko selila: Banjaluka, Sarajevo, Zagreb in se končno leta 1952 ustalila v Mariboru, kjer se je mož ob koncu službovanja upokojil in 1976. leta umrl. Sama je bila gospodinja, ki je skrbelo za družino in neizmerno rada šivala lepe, butično oblikovane izdelke.

Nekaj časa je Dušanka še vztrajala v Mariboru, potem se je leta 1983 preselila v Ljubljano, kjer je živela hči z družino. Preselila se je v svoje lepo malo stanovanje za Bežigradom, v katerem je nezmerno uživala. V Ljubljani se je hitro vživela v novo okolje. Dokler je lahko, je hodila na izlete z Društvom upokojencev Bežigrad.

Kjer koli je Dušanka živela, je znala stakati prijetne in prijateljske odnose. Zadnjih devet let in pol je živela v MGC Bistrica v Domžalah, od tega pet dobrih let, zadnja štiri leta in pol pa jo je bolezen prikovala v posteljo. Ves čas je bila deležna pozornosti svojih Bežigradčanov, tako Društva upokojencev kakor tudi ZB za vrednote NOB Ljubljana, KO Boris Kidrič. Pokopana je na ljubljanskih Žalah.

S. B.

France Slana

V 95. letu je umrl akademski slikar in partizan France Slana. Še kot mladenič se je leta 1944 na Gorenjskem pridružil partizanskemu gibanju in odporu. Naprej je deloval v Gorenjskem in Koroškem odredu na področju grafične tehnike. V 12 kilometrov dolgi dolini in vasi Kobra sta med drugo svetovno vojno še posebej Kokrški in Gorenjski odred zelo aktivno delovala. Postavljene so bile partizanske bolnišnice, partizanska delavnica – puškarna, tiskarna, ki je med drugim tiskala in izdajala brošuro Gorenjski partizan. Za narodnoosvobodilni boj so bili izjemnega pomena gorski kmečki zaselki, ki so bili velikokrat zatočišča in oskrbovališča partizanov. V znanem planinskem in znamenitem kmečkem zaselku Suhadolnikovo v Kokri na visoki planoti pod gorama Kočna in Kalški greben so partizani imeli skoraj pravi dom. Tu so bile

tudi delujoče pomembne partizanske kurirske poti »G«.

Zgodaj zjutraj 7. aprila 1944 so v Suhadolnikovi hiši prenočevali partizani, tehniki, bolničarji, zdravniki in drugi, med njimi je bil tudi France Slana, ki je skrbel za grafično-tiskarska opravila. Suhadolnikovo domačijo so obkrožili okupatorjevi vojaki in domači izdajalci, sodelavci okupatorja. Ta dogodek, ko se je razvnel boj za preživetje, je obdiranju svoje slikarske razstave leta 2015 na Mestni občini Kranj v živo opisal France Slana.

France Slana se je rodil 26. oktobra 1926 v Mali Nedelji – Bodislavcih pri Ljutomeru. Leta 1949 je na Akademiji za likovno umetnost v Ljubljani diplomiral pri Gabrijelu Stupicu. Za likovno ustvarjalnost je v letu 1964 prejel nagrado Prešernovega sklada za ciklus umetniških stvaritev z motiviko po potresu porušenega Skopja.

Med vojno je bil France Slana tudi v Beli krajini, kjer je delovala Centralna kulturna tehnika NOB. V tej kulturniški skupini so bili poleg njega še Božidar Jakac, Nikolaj Pirnat, Milena Doman, Ive Šubic in Franc Mihelič.

Franc Ekar

Marija Marica
Korošec

Tiho in mirno je zapustila svoj Dravograd Koroševa Marica. Tu se je rodila (21. junija 1927) in preživljala dni otroštva, odrasla, in ko je s prvimi koraki nameravala stopiti na samostojno življenjsko pot, je že zaradi lege mesteca Dravograd med prvimi v tedanji državi doživela okupacijski škorenj ter občutila tudi brutalno obnašanje domačih kulturbundovcev do zavednih slovenskih družin.

Redkokdaj sem lahko prisluhnil Maričinim spominom, toda kadar je segla po njih, je bila njena pripoved vedno znova doživeta. Ena takih spominskih pripovedi je bila o tem, kako so okupacijske oblasti in kulturbundovci v Dravogradu priganjali prebivalstvo k ogledu parade ob Hitlerjevem rojstnem dnevnu. Marica in njena prijateljica sta se temu izognili, pobegnili sta na drugo stran Drave na Mežo in vrt tovarnarja Gola, kjer so tedaj že cvelele rože. Hiteli sta nabirati šopke in jih odnesli na skupni grob padlih v obrambi Dravograda med 6. in 9. aprilom 1941, ki je bil ob Časovi kapelici na Meži.

Julija 1941 je bila njena družina s številnimi drugimi slovenskimi družinami iz Dravograda in okolice preseljena v Srbijo, njena v Jagodino (Svetozarevo). O prijaznem sprejemu in pomoči, ki so je bili slovenski izseljenci deležni od tamkajšnjih prebivalcev, je imela Marica veliko povedati.

Po osvoboditvi se je vrnila v Dravograd. Vzorna je bila na delovnem mestu in kmalu tudi skrbna žena in mati. V političnih in družbenih organizacijah, katerih članica je bila, so jo odlikovali discipliniranost, od-

krita in tudi kritična beseda in prizadevnost za gospodarski in predvsem družbeni razvoj Dravograda. Zlasti pa je s svojim delovanjem dala viden pečat razvoju in družbenemu ugledu organizacije Zveze borcev ne le v Dravogradu, marveč na celotnem območju Koroške. Umrla je 27. aprila 2022.

S. B.

V SPOMIN

Milenko Knežević

Letos mineva sto let od rojstva legendarnega komandanta 13. SNO-UB Mirka Bračiča in nekaj časa tudi Tomšičeve brigade, majorja Milenka Kneževića. 25. aprila je minilo 77 let od njegove tragične in kajpak prezgodnje smrti.

Komandant Milenko, vedno veder, prijazen do soborcev, pogumen in odločen, je bil zelo priljubljen predvsem med ljudmi na Štajerskem, kjer je brigada skupaj s »Štirinajsto« bila največ bojev.

Bil je bosanski Srb izpod Kozare, kjer je začel svojo partizansko pot, ki ga je vodila preko Neretve, Sutjeske, Zelengore, Grmeča, kjer je bil težko ranjen, nazadnje pa je po oficirskem tečaju s skupino oficirjev odšel v Slovenijo. Bili so tako imenovani Titovi oficirji in ob prihodu so bili v glavnem dodeljeni 14. diviziji, s katero je tudi major Milenko s pohodom vred prekržaril Pohorje, Zgornjo Savinjsko dolino, Konjiško in Kozjansko in še kaj, dokler se ni 25. aprila 1945 v Draži vasi pri Slovenskih Konjicah zgrudil smrtno ranjen. Z godbo na pihala so se ob mrtvaškem odru v Pustovi domačiji od njega poslovili soborci in vaščani, slovesnega pogreba v Spotalici pri Žički kartuziji pa zaradi vdora Nemcev ni bilo mogoče izvesti.

Milenko Strašek

Josip Broz - Tito

4. maj 1980, dan, ko je v žalosti obstala vsa Jugoslavija, dan, ko je prenehalo biti njegovo srce. Predsednik SFRJ, premier SFRJ, vrhovni poveljnik JLA, generalni sekretar gibanja neuvrčenih, partizan, borec, zaščitnik delavcev in mladine, edini največji državnik planeta Zemlja. Da, to je bil naš maršal Josip Broz - Tito. Človek, vreden velikega spoštovanja, vreden priklona tako kraljice kakor popa ... Človek, ki je spoštoval delavce, ki je spoštoval mladino in gradil na njej. Dragi tovariš Tito, hvala ti za čudovito brezskrbno mladost, ki sem jo preživela s svojo generacijo!

Tatjana Kardelj, Facebook

Številni ne vedo, da je v Ljubljani v Savskem naselju spominsko obeležje, ki ga je 25. maja 1972, ob Titovem 80. rojstnem dnevnu, postavilo hortikulturno društvo Savsko naselje, obenem pa je posadilo tudi lipo. (Foto: Jani Alič)

Narodni heroj
Martin Kotar - Pilat

Lani na dan samostojnosti in enotnosti je bila v organizaciji Združenja borcev za vrednote NOB Kamnik in Tuhinj izvedena prireditev v spomin na 192 padlih borcev narodnoosvobodilnega boja 1941–1945 na Menini planini in v Tuhinjski dolini. Na Prevojah pri Zgornjem Tuhinju so jim postavili spomenik. Med padlimi je bil tudi Šentjernečan Martin Kotar - Pilat, 21-letni komandant 1. bataljona Tomšičeve brigade. Leta 1953 je bil razglašen za narodnega heroja. Odlikoval se je v številnih bojih in bil večkrat ranjen.

Dara in Pilat med vojno

Padel je v boju z nemško enoto Wehrmachta v soteski Tesnice Vrhpolje pri Kamniku 21. aprila 1944. Sonet je ob izgubi svojega soborca in ljubljene fanta napisala partizanka Božidara Betriani - Dara. Ljubezen med njima je vzklila med pohodom IV. divizije iz Bele krajine skozi Hrvaško na Štajersko v prvih mesecih leta 1944. Martina je Dara spoznala kot preprostega človeka z veliko srčno kulturo. Za vsakogar je vselej imel veder smehljaj, prihajajoč iz dolenskega srca. Vsakomur je namenil spodbudno besedo in z vsakim je delil grizljaj kruha. Bil je izredno pogumen in priljubljen med soborci. Kotarjeva družina iz Velikega Bana pri Šentjerneju na Dolenjskem je med drugo svetovno vojno v vojni izgubila še sina Karla in hčer Nežko.

Delegacija sorodnikov in rojakov se je poklonila njegovemu spominu tudi z recitacijo soneta, posvečenega njemu, ki ga je recitala pripadnica 1. Spominskega dolenskega partizanskega bataljona Terezija Potočar Korošec.

V naravi tisoč se cvetov prebuja, ki sonce z zlatim žarom jih ogreva, v pomladni pesmi duša Ti prepeva, ob vonju rož spomine si obuja.

Preveč poklanjaš nam, pomlad, zelenja, nasititi ni težko lačne duše, ki vajene so ledu in suše, prevzete že od zarje so vstajenja.

Trpljenje skupno nas med sabo veže, ta vez čvrstejša je od sto verig, izguba slehernega nam v srca reže.

Si moral tudi ti od nas oditi? So res povelja z usten ti zamrla? Bol kruta hoče duše nam prevpiti.

Terezija Potočar Korošec

DOGODKI Dan zmage

»Nikoli ne smemo pozabiti tistih, ki so izbojevali zmago«

Predsednik Slovenije Borut Pahor se je 9. maja v Topolšici tradicionalno udeležil osrednje slovesnosti ob dnevu zmage. V uvodu je krajankam in krajanom Topolšice čestital ob njihovem krajevnem prazniku. V govoru je spregovoril o obeh praznikih, dnevu zmage in dnevu Evrope, in poudaril, da sta oba utemeljena v ideji elizijanskega miru. Predsednik Pahor je dejal, da je dan zmage prinesel konec šestletnemu trpljenju in da smo se Slovenci takrat postavili za prave zgodovinske vrednote – zato imamo danes pravico in dolžnost, da negujemo spomin na ljudi, ki so bili del zaveznih sil, med mladimi pa ohranimo pozitiven odnos do narodnoosvobodilnega gibanja. Na pogorišču tedanjega sveta je z željo, da se vojna nikdar več ne ponovi, zrasla Evropska unija, je nadaljeval predsednik republike in dodal, da so evropski vizionarji tedaj morali storiti nekaj radikalnega in prelomnega, da bi prihodnje generacije zavarovali pred nevarnostjo vojne ter jim omogočili, da bi uživali mir, sanjali svoje sanje in si izpolnili velika pričakovanja.

»Evropska ideja, katere del smo tudi ponosni Slovenci, že skoraj osemdeset let varuje naš mir, varnost in blaginjo. Naša sveta dolžnost je, prvič – da nikoli ne pozabimo tistih, ki so izbojevali dan zmage, in drugič – da naredimo vse, kar je v naši moči na rav-

Pred uradnim začetkom slovesnosti se je predsednik republike poklonil žrtvam fašizma in k spominskemu obeležju, posvečenemu talcem in padlim borcev, žrtvam fašizma iz Topolšice 1941–1945, položil venec. (Foto: Daniel Novakovič/STA)

ni posameznika, družbe in države, da bogatimo, varujemo in negujemo evropsko idejo, da bi našim zanamcem, našim otrokom in njih otrokom zavarovali mir in varnost ter jim omogočili vsaj enako ali višjo stopnjo blaginje, kakor jo uživamo danes. To je naša pravica, to je naša dolžnost,« je dejal predsednik Pahor in pozval k medsebojnemu spoštovanju, človečnosti, solidarnosti, da takšni Evropi skupaj zagotovimo prihodnost.

Župan Občine Šoštanj Darko Menih se je v imenu organizatorjev tradicionalne slovesnosti zahvalil predsedniku republike, da se je vsako leto prijazno odzval vabilu in se udeležil slovesnosti v Topolšici, zahvalil pa se mu je tudi za častno pokroviteljstvo nad letošnjim Kajuhovim letom. Udeležence slovesnosti je nagovoril tudi župan Občine Velenje Peter Dermol. Na prireditvi so nastopili učenci in učenci Osnovne šole Karla Destovnika Kajuha Šoštanj ter učenci Glasbene šole Fran Korun Koželjski Velenje in Glasbene šole Roberta Goličnika.

Vir: UPRS

SPOROČILA 30-letnica delovanja

Društvo za vzdrževanje partizanskih grobišč v Rogu

Člani društva za vzdrževanje partizanskih grobišč v Rogu smo doma iz različnih krajev po Sloveniji. Kot vsako leto smo bili tudi letos o delu društva obveščeni z zloženko, ki jo je vsak član prejel na dom.

Minili sta dve leti, v katerih se je tudi naše društvo moralo prilagoditi koronavirusnim razmeram. Vse naloge, ki so bile zastavljene v programu, so bile opravljene z manjšim številom članov. Uspelo nam je izvesti letno konferenco, prenovili smo spomenik na pokopališču v Črmošnjicah in popravili grobna polja v Zgornjem Hrastniku, Lese-nem kamnu in Jelendolu.

Letos društvo praznuje 30-letnico delovanja. Načelo delovanja je še vedno ostalo enako – spoštovanje vrednot narodnoosvobodilnega boja, ki jih nekateri nasprotniki poskušajo obrniti v korist svoje ideologije. V operativnem programu smo letos že opravili spomladansko čiščenje grobišč po Kočevskem rogu. Nasmejanih obrazov smo se zbrali pri gasilskem domu v Podturnu. Koliko prisrčnih in pristnih stiskov rok, pa objemov in vesele pozdravov je bilo med nami, še posebej ko se nam je pridružila še skupina iz Kočevja! Letos nas je bilo nekoliko manj, a po 30 letih

srečanj so marsikateri člani ostareli in onemogli, kar nekaj pa jih ni več med nami. Akcijo smo izvedli sredi prvomajskih počitnic, ko so mlajši že uživali na morju. Kljub temu nas je bilo dovolj, da smo se razdelili v tri skupine in očistili grobišča v Kočevskem rogu. Opleli smo grobna polja in okolico spomenikov, odstranili polomljene veje, pobrali pogorele sveče in odstranili listje, ki ga je bilo letos dokaj veliko. Ob koncu akcije smo se zbrali na Pogorelcu, pomalicali okusen partizanski golaž, si nazdravili z rigeljsko kapljico, uživali v pogovoru in izmenjavanju mnenj med seboj. Letos nas čaka še kar

nekaj nalog. 21. maja se bomo ob 9. uri zbrali na Bazi 20 in odšli na pohod po poti upora. 3. julija ob 11. uri bomo pri polharski koči na Pogorelcu izvedli letno konferenco, volitve in praznovanje 30-letnice društva. Slavnostni govornik bo prvi predsednik Slovenije Milan Kučan. V septembru bomo organizirali letni izlet. 29. oktobra ob 8. uri se bomo zbrali pri gasilskem domu Podturn in odšli na jesensko čiščenje. Čaka pa nas še posebna naloga, da bomo obnovili spomenik ali grobišče, in sicer v Komarni vasi ali Zgornjem Hrastniku.
Alojz Puhan in Helena Miša Kulovec

SPOROČILA Novo mesto v žici

Nemci razširili obrambno črto

Tudi Novo mesto je bilo med okupacijo obdano z žico in bunkerji, saj se italijanski okupator ob nenhnem napadanju partizanskih enot nikoli ni počutil varnega. Žica s postavljenimi prehodnimi bloki je zelo zagrenila življenje meščanom, a hkrati od njih zahtevala nemalo iznajdljivosti.

Po kapitulaciji Italije leta 1943 se je v mestu začela 42-dnevna ljudska oblast, ki pa jo je prekinil vdor Nemcev. Nemci so obrambno črto okoli mesta še razširili in utrdili s

strelskimi jarki, ki so jih morali kopati meščani, tudi ženske. 13. in 14. novembra 1943 so brigade XV. divizije izvedle napad na mesto, a

ga niso uspele zasesti. V letu 1944 je zavezniško letalstvo bombardiralo prostore vojašnic, skladišč in komunikacij, partizanske enote pa so že nadzorovale okolico mesta. Z odhodom nemških sil in vkorakanjem partizanskih enot 8. maja 1945 je bilo mesto osvobodeno.

V spomin na ta čas, na vse padle borce, ustreljene talce in druge umrle meščane je bila ustanovljena spominska rekreativna turistična pot »Novo mesto v žici«.
S. B.

LJUBELJ MAUTHAUSEN 2022

Tržičski muzej

Kaplar 100 let

Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije
Koordinačijski odbor žrtev vojnega nasilja

Občina Tržič
Tržičski muzej
Združenje borcev za vrednote NOB Tržič

Vljudno vas vabimo na slovesnost
**V SPOMIN NA 77. OBLETNICO OSVOBODITVE
KONCENTRACIJSKEGA TABORIŠČA POD LJUBELJEM**

11. JUNIJ 2022 OB 11. URI

Pozdravni nagovori

DUŠAN BODLAJ
podžupan včasem opravljanju funkcije župana Občine Tržič

DANIEL SIMON
predsednik francoskega združenja l'Amicale de Mauthausen

HERMAN JANEŽ
predsednik Taboriščnega odbora Rab - Gonars
v imenu Koordinacijskega odbora žrtev vojnega nasilja
pri ZZB za vrednote NOB Slovenije

Slavnostna govornica
dr. ANICA MIKUŠ KOS
pediatrinja, otroška psihiatrinja in humanitarka

V kulturnem programu, ki bo zaznamovan s
100 letnico rojstva pesnika Karla Destovnika Kajuha,
bodo nastopili učenci OŠ Tržič in Glasbene šole Tržič

Na dan prireditve vas vabimo na brezplačen ogled muzeja
„Koncentracijsko taborišče Ljubelj/Mauthausen“,
ki je bil nagrajen z Valvasorjevo nagrado za muzejsko dejavnost.

OBVESTILO

Dolomitski odred

Bliža se 80. obletnica ustanovitve Dolomitskega odreda. V spomin na to partizansko enoto bomo v začetku julija 2022 na šolskem igrišču pri osnovni šoli na Vrhovcih v Ljubljani pripravili slovesnost in tovariško srečanje.

Vse bralce Svobodne besede naprošamo, da na spodnji naslov pošljejo vse podatke še živčih borcev vseh

treh Dolomitskih odredov oziroma terenskih delavcev in aktivistov, ki so bili kakor koli povezani z Dolomitskim odredom.

Miran Stupica
Krožna pot 8/c
1360 Vrhnika
E-naslov:
miran.stupica@gmail.com
Tel. št.: 040737919

SPOROČILA Mala gora

Prazniki bi morali narod povezovati, ne razdvajati

Članice Koordinacije domoljubnih in veteranskih organizacij Slovenije (KoDVOS) so z ogorčenjem prejele vabilo na državno proslavo ob dnevu upora proti okupatorju, ki je bila ponovno na Mali gori, na katero so vabili predsednik Republike Slovenije, Državni zbor in Vlada Republike Slovenije.

Mala gora je bila že lani prizorišče slovesnosti ob dnevu upora proti okupatorju, zato so predstavniki KoDVOS, zlasti pa Društva TIGR Primorske in Zveze združenj borcev za vrednote NOB pojasnili, da prvi napad italijanskega okupatorja in domačih izdajalcev na tigrovec na Mali gori ne pomeni ne začetka in ne celovitosti narodnoosvobodilnega odpora slovenskega naroda med drugo svetovno vojno. Lokaci-

jo proslave zato razumemo kot namerno spodkopavanje zgodovinske vloge Osvobodilne fronte slovenskega naroda in težnjo po načrtnem spreobračanju dejstev o kontinuiteti nastanka slovenske države.

Predstavniki KoDVOS so svoj protest in nasprotovanje zlorabi državnega praznika upora izrazili predsedniku Republike Slovenije na srečanju 21. aprila. Članice KoDVOS tudi menijo, da takšna ravnanja ne pripomorejo h krepitvi domoljubja in medsebojnega spoštovanja med Slovenci. Svoja stališča pa je KoDVOS še dodatno pojasnil na novinarski konferenci, ki je bila prav tako 21. aprila na sedežu Zveze društev General Maister v Ljubljani.
mag. Lučka Lazarec Šerbec,
predsedujoča KoDVOS

KULTURA Novi vojnozgodovinski film

Predam se

Druga svetovna vojna je priljubljena tema v popularni kulturi. V tujini je nabor literarnih del in filmskih uprizoritev te tematike velik in zajema vse vidike tega prelomnega obdobja. Slovenski kulturni prostor lahko postreže le z omejeno količino tovrstne literature, največji primanjkljaj pa je nedvomno na področju filma. Prav to poskušamo popraviti v Kulturno zgodovinskem društvu Triglav, v katerem smo lani posneli kratki igrani film Predam se.

S snemanja filma Predam se

Snemanja smo se lotili čisto ljubiteljsko, v sodelovanju s Filmsko ustvarjalnim društvom Loke Studio, Društvom za taktične igre in Zgodovinskim zbirateljskim društvom Planika. Film sta tako omogočila sodelovanje društev iz vse Slovenije in množica ljudi, ki je sodelovala pred in za objektivom kamere. Z uporabo izvornih zgodovinskih kostumov, vojaških vozil in snemanjem na številnih lokacijah po Sloveniji smo poskrbeli za čim večjo pristnost posnetih prizorov. Posebni učinki izpod rok strokovnjaka Jerneja Brajerja so ustvarili pravo pašo za oči, prav tako tudi množični prizori, v katerih je skupno nastopilo skoraj sto stativov.

Za produkcijski del je poskrbelo Filmsko ustvarjalno društvo Loka Studio. Kulturno zgodovinsko društvo Triglav, ki je vodilno na področju zgodovinskih uprizoritev na Slovenskem, ima glavno zaslugo za zgodovinsko avtentičnost filma. Vezni člen med društvoma je kot član obeh Matic Poropatič, ki je v našem projektu sodeloval kot reži-

ser. V glavni igralski vlogi se je zelo dobro znašel David Lindič.

Veliko pozornosti smo namenili izbiri ustreznih lokacij za snemanje prizorov. V filmu lahko prepoznamo zasnežene zasavske gozdove, staro mestno jedro Radovljice ter gozdove in travnike na Primorskem. Tukaj gre posebna zahvala Parku vojaške zgodovine Pivka, ki nam je ob nešteti priložnostih omogočil snemanje na njegovem terenu.

Vizualni zanimivosti navkljub pa je zgodba tista, ki v filmu pritegne največ pozornosti. Skozi oči in spomine osrednjega lika, nemškega častnika, doživimo vojno dogajanje pri nas. To nas popelje na začetek vojne na naših tleh z napadom na Kraljevino Jugoslavijo, na lov za partizani med okupacijo in vse do umika nemških enot in s tem glavnega lika proti Trstu.

Film si lahko ogledate na spletni strani:

www.loke-studio.com
Kulturno-zgodovinsko društvo Triglav

NAGRADNA KRIŽANKA

Geslo križanke napišite na dopisnico in jo pošljite na naslov ZZB NOB Slovenije, Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana, s pripisom »nagrada križanka« ali pošljite na elektronski naslov: svobodna.beseda@zzb-nob.si do 15. junija 2022. Trem izžrebanim reševalcem bomo podarili knjigo.

Izžreban reševalci križanke iz 78. številke časopisa Svobodna beseda

1. Jožica Skubic, Pittonijeva 3, 6310 Izola
2. Janko Zotlar, Zgornje Izlake 6, 1411 Izlake
3. Olga Knez, Vojkova 10, 6210 Sežana

Rešitve križanke:

BOŽANSTVO, OSIPALNIK, EVRO, OAZA, TO, KEVLAR, ZIB, RHEA, MOK, ADIJO, ION, CS, EVROPID, DEF, SLEP, INFORMATIK, KOMA, RA, FE, KALABREZEC, ARGOT, RN, NAGANA, VREZINA, KA, TL, SLA, ROB, FRLINKA, MAJA, LL, RAA, AVRA, OSAMLJENOST, RANA, DOKAZ, RENTA, ODAK.
Geslo: OSVOBODILNA FRONTA SLOVENSKEGA NARODA.

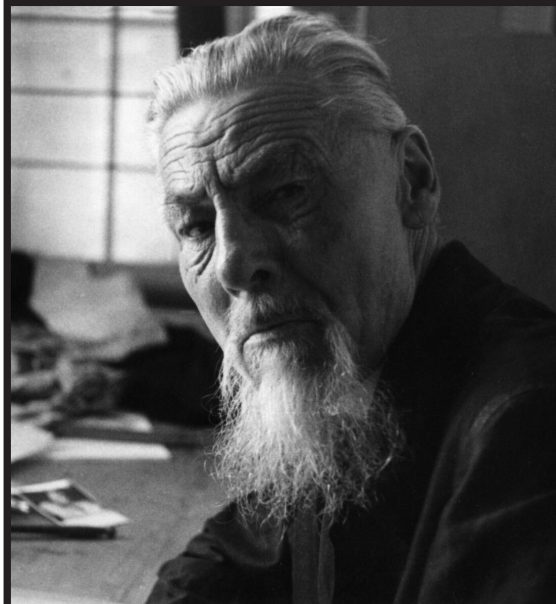
SVOBODNA BESEDA je glasilo ZZB za vrednote NOB Slovenije za domoljubna, socialna, gospodarska, politična, zgodovinska in kulturna vprašanja doma in po svetu. Izhaja vsak zadnji petek v mesecu.

Izdajatelj: ZZB za vrednote NOB Slovenije
Zanj: Marijan Križman, predsednik

Uredniški odbor: Aljaž Verhovnik (predsednik) dr. Martin Premk, dr. Maca Jogan, Metka Mencej, Mitja Meršol, dr. Nevenka Troha

Odgovorni urednik: Janez Alič
telefon: 041 686 322
elektronski naslov: svobodna.beseda@zzb-nob.si
Oblikovanje: Vid Brezočnik
Jezikovni pregled: Mirjam Furlan Lapanja

Naslov uredništva in naročnin:
ZZB za vrednote NOB Slovenija,
Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana
telefon: (01) 434-44-45; **fax:** (01) 434-41-17
romana.jemec@zzb-nob.si

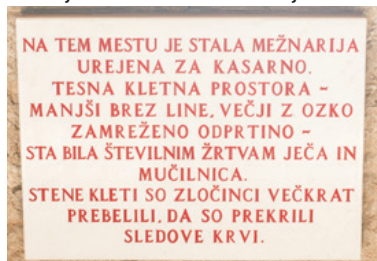
	SVOBODNA BESEDA	IZRAELSKA LUKA	ZAČETEK GESLA	NAVADE, OBIČAJI	NADALJEVANJE GESLA	SVOBODNA BESEDA	STANKO LORGER	RJUTJE, RJOVENJE	GMOTA, KI PADE IZ VESOLJA	SREDIŠČE GORENJSKE	PRVOTNA GRŠKA MUZA PETJA		
	PRODUKT ZGANJA APNENCA					TATINSKA PTICA NEMŠKI FILOZOF KANT							
	PODOLŽNO AMERIŠKO GOROVJE												
	PREPLAH, POPLAH						BIRO, PISARNA						
	KDOR JE S KOM V ZAUPNEM, ISKRENEM ODNOSU	SKEPSA PAVLE MERKU					1000 KG SL-KNJIŽEVNIK (IGOR)						
	ERVIN OGNER										SVOBODNA BESEDA		
SVOBODNA BESEDA	OTROŠKI CEVELJ, CEVELJC	ZASTOPNICA VOLILCEV	NAVADA	KRAJ PRI POREČU	NOJU PODOBNA PTICA IMPRESIJA						DELAVEC V OLJARNI	DEL MESTA, ČETR	
LASTNOSTI ČEHOV											STRUJA		
STAROGRŠKI FILOZOF IZ ELEJE											ALEKSANDAR (KRAJŠE)	LINO VENTURA NEZMOŽNEŽ ZA DELO	
NAŠA PESNICA (SASA)													
KOSTUMOGRAFKA VOGELNIK				PRIPADNIK ROMOV SINTOV									
LOVRO TOMAN		SLABO MESO, ŽVAROVINA	ŠERIF NA DIVJEM ZAHODU (WYATT; IZ:REPA)	EGIPČAN, FARAON PIRAMIDA VINSKA RASTLINA				FRANC. SLIKAR (ANTOINE IZ ČRK: SPEEN)	SILVA ČUŠIN	RANO-CELNIK			
KONEC GESLA												OTOK ČAROVNICE KIRKE	RAČUNAL. BRALNO-PISALNI POMNILNIK
RIBIČ, KI LOVI S ČRVI													
SLOVENSKI IGRALEC (PRIMOŽ)													
ZIMSKO OBUVALO, SNEŽKA (IZ ČRK: PAKRA)													NAŠ SLOVNIČAR BOHORIC

UTRINKI

Še pomnite MAJ

1. maja 1943 je Gubčeva brigada skupaj s hrvaškim Primorsko-goranskim odredom napadla italijansko posadko v Mokronogu na Dolenjskem, **2. maja 1945** je Rdeča armada dokončno zavzela Reichstag v Berlinu in nanj obesila rdečo zastavo. **3. maja 1945** so imeli domobranci v dvorani na Taboru v Ljubljani »zasedanje« svojega »parlamenta«, kjer so razglasili slovensko državo v okviru jugoslovanske kraljevine in označili domobrance za »Slovensko narodno vojsko«. Takoj po »zasedanju« so skupaj z Nemci začeli bežati v Avstrijo. **5. maja 1945** so se v Beogradu začela pogajanja med zavezniki, ki jih je vodil britanski general Frederick Morgan, in jugoslovansko vlado. Zavezniki so zahtevali umik jugoslovanske vojske iz Julijske krajine, Trsta in Gorice. **8. maja 1945** je nacistična Nemčija v Berlinu podpisala brezpogojno kapitulacijo. Akt o predaji

je začel veljati 8. maja 1945 ob 23.01, njegov peti člen pa je navajal, da lahko zavezniki protitistim, ki ne bodo upoštevali predaje, uporabijo vse ukrepe, ki se jim zdijo primerni. **10. maja 1940** je nacistična Nemčija napadla Francijo, Belgijo, Nizozemsko in Luksemburg. V mesecu in pol je Nemčija skupaj z Italijo popolnoma porazila zahodne zaveznike, razen Velike Britanije, ki se je s svojimi silami tudi bojevala v Franciji in ji je uspelo umakniti svoje sile pred porazom. **11. maja 1942** se je pri Svetemu Urhu nad Bizovikom zbrala prva skupina belogardistov, ki je kot lažni partizanski »Štajerski bataljon« odšla na Dolenjsko in

Iz muzeja na Urhu

pozneje postala jedro belogardiistične »Legije smrti« pri italijanski vojski. **13. maja 1944** je bil ustanovljen Oddelek za zaščito naroda – OZNA, ki je začel skrbeti za varnostno in obveščevalno zaščito jugoslovanskega narodnoosvobodilnega boja. **13. maja 1943** so se v Tuniziji predali nemški Afriški korpus in ostanki italijanske vojske. V ujetništvu zaveznikov je padlo okoli 250.000 nemških in italijanskih vojakov. **15. maja 1943** je bila v Moskvi razpuščena Kominterneta, da bi se izboljšali odnosi z zahodnimi državami v zavezništvu Združenih narodov. **15. maja 1943** se je začela operacija »Schwartz« oziroma »bitka na Sutjeski, s katero so nemške, italijanske, ustaške in četniške sile želele obkoliti in uničiti partizansko vojsko in njen Vrhovni štab. **15. maja 1945** so se po spopadu na Poljani pri Prevaljah predali ustaši, četniki, domobranci in

Spomenik na Poljani pri Prevaljah

drugi sovražni vojaki. S tem je bila končana vojna na ozemlju nekdanje Jugoslavije in v Evropi. **18. maja 1944** se je končala

bitka za Monte Cassino v Italiji, ki so ga po hudih bojih in uničenju srednjeveškega samostana zavzeli zavezniški vojaki. **25. maja 1944** se je začel nemški desant na Drvar. Nemška vojska je s padalskim desantom in napadi ustašev, četnikov in drugih enot hotela ujeti maršala Tita in uničiti Vrhovni štab, vendar je bil napad velik vojaški neuspeh, saj sovražnim silam ob velikih izgubah ni uspelo uresničiti načrtovanih ciljev. **27. maja 1942** so v Pragi odporniki v napadu ranili nacističnega vodjo Reinharda Heydricha, ki je čez teden dni umrl za ranami. Nacisti so maščevanje za maščevanje pobili prebivalce vasi Lidice in uničili vas. **23. maja 1942** sta pilota Rudi Čajevec in Franjo Kluz z banjaluškega letališča priletela na osvobojeno ozemlje in partizanski vojski pridobila prvi dve letali. **21. maja 1944** je Kosovelova brigada pri vasi Cesta pri Ajdovščini napadla nemško motorizirano kolono in jo popolnoma uničila.